

МОНГОЛ УЛСЫН
ЭРҮҮЛ МЭНДИЙН САЙД

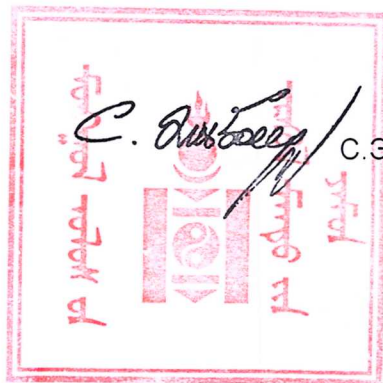
14210 Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг,
Олимпын гудамж 2, Засгийн газрын VIII байр,
Утас: 26-36-95, Факс: (976-11) 32-35-41
И-мэйл: letter@moh.gov.mn, http://moh.gov.mn

2022.07.26 № 1а/3415
танай 2022.06.17-ны № 30 -Т

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН
Б.БАЯРСАЙХАН ТАНАА

Таны 2022 оны 06 дугаар сарын 17-ны өдрийн 30 дугаартай албан бичгээр манайд ирүүлсэн “Хүн амын нийтийн эрүүл мэндийн талаар авч хэрэгжүүлж буй арга хэмжээний тухай” тавьсан асуулгад дараах мэдээллийг бэлтгэн хүргүүлж байгааг хүлээн авна уу.

Хавсралт 24 хуудастай.

С.ЭНХБОЛД

141523020

20/34.15

Эрүүл мэндийн сайдын
2022 оны 07 сарын 26 өдрийн
дугаартай албан бичгийн хавсралт

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН Б.БАЯРСАЙХАНЫ ИРҮҮЛСЭН
“ХҮН АМЫН НИЙТИЙН ЭРҮҮЛ МЭНДИЙН ТАЛААР АВЧ ХЭРЭГЖҮҮЛЖ
БУЙ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТУХАЙ” АСУУЛГАД ӨГӨХ ХАРИУЛТ

1. Иргэдийн эрүүл мэндийн боловсролыг дээшлүүлж, иргэн бүр урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх үзлэг оношилгоонд хамрагдах, эрүүл идэвхтэй амьдралын хэв маягийг төлөвшүүлэх:

Манай улсын 15-69 насны хүн амын 21.9% нь хөдөлгөөний хомсдолтой, идэвхгүй, суугаа байдалд хоногт дунджаар 3.4 цагийг зарцуулдаг, 52.4% нь ажлын байрандаа идэвхтэй хөдөлгөөн хийдэггүй, 49.4% нь илүүдэл жин ба таргалалттай, нийт хүн амын 53% нь төвийн таргалалттай, 15-69 насны 3 хүн тутмын 1 нь, 45-69 насны 2 хүн тутмын нэг нь халдварт бус өвчнөөр өвчлөх өндөр эрсдэлтэй, энэ эрсдэл эрэгтэйчүүдийн дунд эмэгтэйчүүдээс 1.5 дахин их байгааг 2019 онд зохион байгуулсан Халдварт бус өвчин, осол гэмтлийн шалтгаан, эрсдэлт хүчин зүйлийн тархалтын судалгаагаар илрүүлсэн байна.

Монгол Улсад хөдөлмөрийн насны хүн амын өвчлөл, нас баралтын шалтгааны 77%-ийг халдварт бус өвчин эзэлж, нас барсан 3 тохиолдол бүрийн 1 нь зүрх судасны өвчний шалтгаантай байна. Хорт хавдраас шалтгаалсан нас баралт сүүлийн 20 жилд нийт нас баралтын шалтгааны 2 дугаар байранд тогтвортой бичигдэж байна. Өөрөөр хэлбэл, Монгол хүн сэргийлж болох хүчин зүйлийн улмаас өвчилж, нас барж байгаа нь иргэдэд эрүүл мэндийн боловсрол олгож, эрүүл амьдралын хэв маягийг төлөвшүүлэх шаардлагатай байгааг харуулж байна.

Эрүүл мэндийн тухай хуулийн 13.3-д Эрүүл мэндийн байгууллага нийгмийн эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээг дангаараа болон бусад аж ахуйн нэгж, байгууллага, олон нийт, иргэдтэй хамтран явуулна гэж заасан боловч халдварт болон халдварт бус өвчний эрсдэлт хүчин зүйлсийг бууруулахад эрүүл мэндийн бус салбарын үүрэг оролцоо хангалтгүй байгаагаас архи, тамхины хэрэглээ, гэр бүлийн хүчирхийлэл, осол гэмтэл, амиа хорлох, мансуурал, цахим болон бусад донтолтын тохиолдол буурахгүй байна.

2020 оны байдлаар Монгол Улсын хүн амын дундаж наслалт 70.41 жил, эрэгтэй 66.38, эмэгтэй 75.96 байгаа бөгөөд эрэгтэй, эмэгтэй хүний дундаж насны зөрүү 9.6 жил байгаа нь дэлхийн дундажаас даруй 2 дахин их байна. Монгол Улсын Засгийн газар 2025 он гэхэд хүн амын дундаж наслалтыг 74-д хүргэж, Монгол эрэгтэй, эмэгтэй хүний дундаж наслалтын зөрүүг 5 жил болгож, урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэг үзлэгт хамрагдах эрэгтэйчүүдийн хувь 70-д хүрсэн байна гэсэн зорилтыг дэвшүүлэн ажиллаж байна.

Алсын хараа-2050-д дэвшүүлсэн Эрүүл дадал хэвшилтэй, идэвхтэй амьдралын хэв маягтай иргэнийг төлөвшүүлэн эрүүл мэндийн чанартай, хүртээмжтэй, үр дүнтэй тогтолцоог хөгжүүлнэ гэсэн зорилтыг хэрэгжүүлэх хүрээнд иргэн, гэр бүл, ажил олгогчийн оролцоонд тулгуурлан, амьдралын зөв дадал, хэвшлийг дэмжих тогтолцоог бүрдүүлэх юм.

Тус яам Монгол Улсын Засгийн газрын 2021-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрт тусгагдсан “Эрүүл чийрэг эр хүн”, “Эрүүл идэвхтэй амьдрал” арга хэмжээний төлөвлөгөөг Эрүүл мэндийн сайдын 2021 оны А/559, А/780 дугаар тушаалаар тус тус батлан, хэрэгжилтийг хангах ажил эхлээд байна.

Мөн иргэдийн эрүүл, аюулгүй амьдрах нийгмийг цогцлоон байгуулахад бүх салбарын бодлого, анхаарлыг хандуулахтай зэрэгцэн эрүүл амьдралын хэв маягийг төлөвшүүлэхэд иргэдийн эрүүл мэндийн боловсролыг сайжруулж, эрүүл идэвхтэй амьдрах дадал, хэвшилтэй болгох зорилгоор 2022 онд “Илүүдэл жингүй эртэч Монгол”, “Эрүүл мэндийнхээ төлөө - Алхангаа ярилцъя”, “Хариад амрая - хамтраад шийдье”, “Цэх байя-цэгцтэй хооллоё” аянг Эрүүл мэндийн сайдын баталсан удирдамжийн дагуу өрнүүлэн, нийгмийн бусад салбарт мэргэжил арга зүйн дэмжлэг үзүүлэн ажиллаж байна.

Хүүхдэд эрүүл мэндийн боловсрол олгох, бага наснаас нь эрүүл мэнддээ анхаарал хандуулдаг дадалтай болгоход “Эрүүл мэнд”-ийн боловсрол хичээл гол үүрэг гүйцэтгэнэ гэж үздэг. 2018-2019 оны хичээлийн жилээс эхлэн тодорхой хугацаагаар тасраад байсан ерөнхий боловсролын сургуульд “Эрүүл мэнд” хичээл орж эхэлсэн. Боловсрол, шинжлэх ухааны, соёл, спортын сайдын 2018 оны А/453 дугаар тушаалаар “Эрүүл мэнд” хичээлийн сургалтын хөтөлбөр, төлөвлөгөөг шинэчлэн батлуулсан. IV-XII дугаар ангид орох “Эрүүл мэнд” хичээлийн хөтөлбөрийн агуулгад үндсэн 6 сэдвийн 1 нь хооллолт, хоол-тэжээлийн асуудал юм. Хувийн болон орчны эрүүл мэнд; Хооллолт, хөдөлгөөн; “Сэтгэцийн эрүүл мэнд”; “Хорт зуршил”; Бэлгийн болон нөхөн үржихүйн эрүүл мэнд болон Жендэрт суурилсан хүчирхийлэл зэрэг бүлгийг оруулснаар хүүхэд, өсвөр үеийг сэтгэцийн тулгамдсан асуудлаас урьдчилан сэргийлэх, сэтгэл зүйн зөв дадал, хэвшилтэй болгоход чухал ач холбогдолтой. Харин I-III дугаар ангийн сурагчдад эрүүл мэндийн хичээлийг “Хүн ба орчин”, “Хүн ба байгаль”, “Хүн ба нийгэм” болон “Биеийн тамир” хичээлээр хавсран сургах юм. Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын яам болон НҮБ-ын Хүүхдийн сантай хамтран “Эрүүл мэндийн боловсрол” эрүүл мэндийн сургалтын хөтөлбөр боловсруулагч, сурах бичиг зохиогч, ерөнхий боловсролын сургууль, цэцэрлэгийн багш нарт зориулсан гарын авлага хэвлэгдэн гарсан. Мөн Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын яам болон НҮБ-ын Хүүхдийн сан, Сэтгэцийн эрүүл мэндийн үндэсний төв хамтран “Анги удирдсан багшаар дамжуулан эцэг, эхийн боловсролыг дэмжих нь” арга зүйн зөвлөмжийг боловсруулсан.

Дэлхийн улс орнууд хүн амынхаа эрүүл мэндийг дэмжих, иргэдэд эрүүл мэндийн боловсрол олгох чиглэлээр хөрөнгө мөнгө босгох, үр бүтээлтэй ашиглах талаар багагүй санаачлага гарган хэрэгжүүлдэгийн нэгээхэн жишээ нь архи, тамхи, чихэрлэг ундаа зэрэг эрүүл мэндэд сөрөг бүтээгдэхүүнд өндөр татвар ногдуулах замаар “Сан” үүсгэдэг явдал юм.

Монгол Улсын “Засгийн газрын тусгай сангийн тухай” хуулиар нийт 23 сангийн бүрдүүлэлт, зарцуулалт, гүйцэтгэл, тайлагналт, хяналт тавих харилцааг зохицуулдаг бөгөөд үүний нэг нь болох Эрүүл мэндийг дэмжих санг 2006 онд архи, согтууруулах ундааны онцгой албан татварын 1 хувь, эмийн импортын гаалийн болон нэмэгдсэн өртгийн албан татварын 2 хувь, тамхины онцгой албан татварын 2 хувьтай тэнцэх хэмжээний хөрөнгөөр бүрдүүлэхээр байгуулсан.

“Эрүүл мэндийг дэмжих сангийн хөрөнгийг зарцуулах, хяналт тавих” журмыг Засгийн газрын 2021 оны 323 дугаар тогтоолоор шинэчлэн баталсан.

Журмын 2.2-д заасны дагуу Эрүүл мэндийг дэмжих сангийн хөрөнгийг дараах чиглэлийн арга хэмжээг санхүүжүүлэхэд зарцуулна гэж заасан байдаг.

1. халдварт бус өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх
2. халдварт өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх
3. орчны эрүүл мэндийг хамгаалах
4. осол, гэмтлээс урьдчилан сэргийлэх, эрүүл, аюулгүй амьдралын орчныг бүрдүүлэх
5. сэтгэцийн эрүүл мэндийг хамгаалах, архи, тамхи, мансууруулах бодисын хорт нөлөөллөөс сэргийлэх
6. эмийн зохистой хэрэглээг сурталчлан таниулах
7. эмнэлгийн мэргэжилтний ёс зүй, эрүүл мэндийн байгууллагын ил тод байдал, хариуцлагыг дээшлүүлэх.

2021 оны 10 дугаар сард ЗГ-ын 2020 оны 323 дугаар тогтоолоор сангийн хөрөнгөөр хэрэгжүүлэх төсөл, хөтөлбөр, арга хэмжээний төслийг тухайн төсвийн жилд улирал бүрийн эхний 20 хоногийн дотор /жилд 4 удаа/ зарлахаар тусгагдсан.

Эрүүл мэндийг дэмжих сангийн хөрөнгөөр санхүүжүүлэх төсөл, хөтөлбөрийг сонгон шалгаруулах ажлын хэсгийг Эрүүл мэндийн сайдын 2021 оны А/447 дугаар тушаалаар батлан, төрийн болон иргэний нийгмийн байгууллагаас эрүүл мэндийг дэмжих чиглэлээр ирүүлсэн төслийг хүлээн авч, шаардлага хангасан төслийг сонгон шалгаруулж, хэрэгжүүлж байна.

Эрүүл мэндийг дэмжих санд ирүүлсэн болон шалгарсан төслүүд

он	Он, улирал	Ирсэн төслийн тоо	Дэмжигдсэн төсөл	Санхүүжилтийн хэмжээ
2021	1 дүгээр хагас жилд	109	28	812 214 500
	2 дугаар хагас жилд	48	25	1 049 183 200
	4 дүгээр улиралд	114	30	1 151 232 670
	Нийт	271	83 (30,6%)	3 012 630 370
2022	1 дүгээр улирал	116	21	956 060 830
	2 дугаар улирал	108	27	805 619 880
	Нийт	224	48 (21.4%)	1 761 680 710

Аж, ахуйн нэгж байгууллагаас ирсэн төсөл, хөтөлбөрийн саналын 20-30% Эрүүл мэндийг дэмжих сангийн хөрөнгөөр санхүүжүүлэн хэрэгжүүлж байгаа нь уг сангийн хөрөнгийг нэмэгдүүлэх улмаар хамруулах төслийн тоо, санхүүжилтийн хэмжээг нэмэгдүүлэх хэрэгцээ байгааг тодорхой харуулж байна.

Эрүүл мэндийн сайдын 2022 оны 03 дугаар сарын 15-ны өдрийн "Журам батлах тухай" А/139 дүгээр тушаалаар "Хүн амын нас, хүйс, эрүүл мэндийн эрсдэлд суурилсан зонхилон тохиолдох халдварт болон халдварт бус өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх үзлэг, шинжилгээ, оношилгоог зохион байгуулах журам", "Хүн амын нас, хүйс, эрүүл мэндийн эрсдэлд суурилан урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх үзлэг, шинжилгээ, оношилгооны товлол, давтамж", "Урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх үзлэг, шинжилгээ, оношилгооны товлол ерөнхий зураглал"-ыг, Эрүүл мэндийн даатгалын үндэсний зөвлөлийн 2022 оны 04 дүгээр сарын 05-ны өдрийн "Багц, төлбөрийн хэмжээ, журам батлах тухай" 06 дугаар тогтоолоор "Даатгуулагчийг урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх үзлэг, шинжилгээ, оношилгоонд хамруулах, төлбөрийг нь санхүүжүүлэх журам", "Урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх үзлэгийн багц, төлбөрийн хэмжээ"-г тус тус баталсан.

Эдгээр тогтоол, тушаалын дагуу иргэн бүрийг жилд 1 удаа урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх үзлэг, шинжилгээ, оношилгоонд хамруулахаар зохицуулсан бөгөөд насанд хүрэгчид насны бүлгээс хамаарч 12-19 нэр төрлийн үзлэг, шинжилгээ, оношилгоонд хамрагдана. Тухайлбал, "зүрх судасны өвчин, чихрийн шижин, сүрьеэ, сэтгэцийн эрүүл мэндийн эрсдэлийн үнэлгээ", "лабораторийн шинжилгээгээр: биохими, цус болон шээсний ерөнхий шинжилгээ, өлөн үеийн глюкоз, өтгөнд далд цус илрүүлэх, ПАП сорил, гепатит В, С, тэмбүү, ХДХВ илрүүлэх хурдавчилсан сорил", "багажийн шинжилгээгээр: зүрхний цахилгаан бичлэг, улаан хоолой, ходоодны дуран, цээжний рентген шинжилгээ, хөх, хэвлийн, бамбайн хэт авиан шинжилгээ хийлгэж, эмчийн үзлэг, дүгнэлт, зөвлөгөөг авахаар товлосон.

Харин 0-17 насны хүүхэд мөн насны бүлгээс хамаарч 4-6 нэр төрлийн үзлэг, шинжилгээ, оношилгоонд хамрагдана. Тухайлбал, "Хүүхдийн сэтгэхүйн хөгжил болон сэтгэц, зан үйлийн эмгэг, сүрьеэгийн эрсдэлийн үнэлгээ", "эмнэл зүйн үзлэгээр: биеийн

хэмжилт, өсөлт, хөгжлийн үнэлгээ, нүдний хараа шалгах, амны хөндийн эрүүл мэнд"-ийн үзлэг хийж, дүгнэлт, зөвлөгөө авах боломжтой.

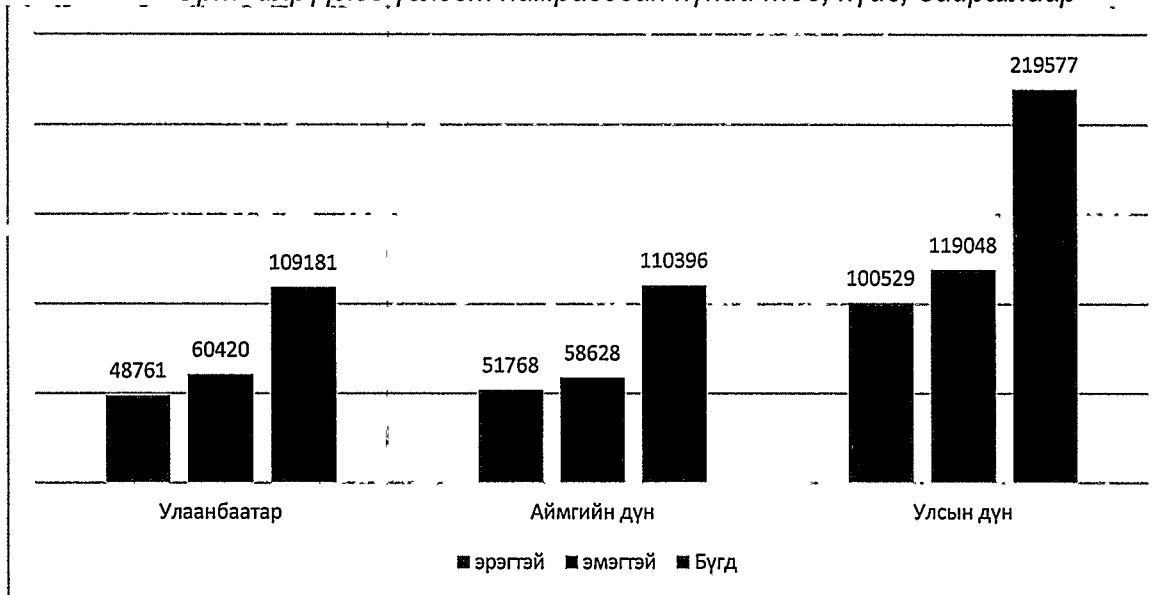
Иргэд дараах 6 насны бүлгийн багцын дагуу урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх үзлэг, шинжилгээ, оношилгоонд хамрагдана. Үүнд:

1. 0-5 насны багц
2. 6-17 насны багц
3. 18-30 насны багц
4. 31-45 насны багц
5. 46-60 насны багц
6. 61-ээс дээш насны багц

18-30 насны бүлгийн иргэд 60,000 төгрөгийн багцын үзлэг, шинжилгээ, оношилгоо хийлгэх бол 31-45 насны бүлэг 130,000 төгрөг, 46-60 насны бүлэг 150,000 төгрөг, 61-ээс дээш насны иргэд 140,000 төгрөгийн багцын үзлэг, шинжилгээ, оношилгоо тус тус хийлгэнэ.

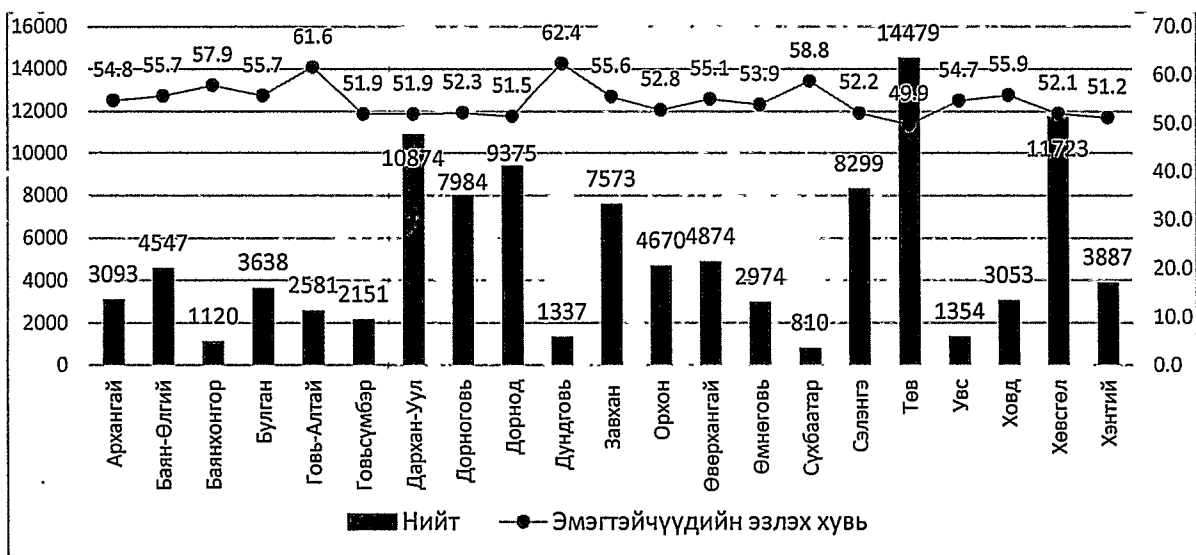
2022 оны 5 дугаар сарын 01-ний өдрөөс 07 дугаар сарын 04-ний өдрийн байдлаар урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх үзлэг, шинжилгээ, оношилгоонд улсын хэмжээнд 219,577 хүн хамрагдсанаас 45.8 хувь нь эрэгтэйчүүд, 54.2 хувь нь эмэгтэйчүүд байна. Байршлын хувьд 109,181 буюу 49.7 хувь нь Улаанбаатар хотод, 110 396 буюу 50.3 хувь нь орон нутагт байна.

Эрт илрүүлэх үзлэгт хамрагдсан хүний тоо, хүйс, байршлаар

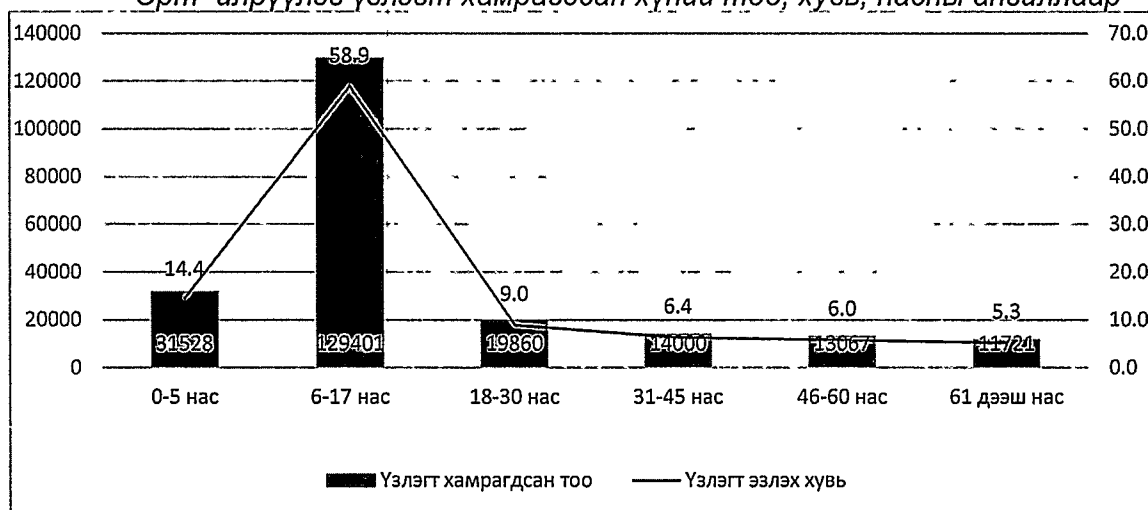
Урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх үзлэг, шинжилгээ, оношилгооны мэдээллийг аймгуудаар харьцуулж үзэхэд Төв аймаг 14,479 буюу 6.6 хувь, Хөвсгөл аймаг 11,723 буюу 5.3 хувь, Дархан-Уул аймаг 10,874 хүн буюу 5.0 хувь, Дорнод аймаг 9,375 буюу 4.3 хувь, Сэлэнгэ аймаг 8,299 буюу 3.8 хувь, Дорноговь аймаг 7984 хүн буюу нийт үзлэгийн 3.6 хувь байгаа нь хамгийн өндөр хамрагдалттай байна.

Эрт илрүүлэг үзлэгт хамрагдсан хүний тоо, аймгаар

Урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх үзлэгт хамрагдсан нийт иргэдийн 31,528 (14.4%) нь 0-5 насны хүүхдүүд, 129,401 (58.9%) нь 6-17 насны, 19,860 (9.0%) нь 18-30 насны, 14,000 (6.4%) нь 31-45 насны, 13067 (6.0%) нь 46-60 насны, 11,721 (5.3%) нь 61-ээс дээш насны иргэд байна.

Эрт илрүүлэг үзлэгт хамрагдсан хүний тоо, хувь, насны ангиллаар

Урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх үзлэгт хамрагдсан хүн амд өвчлөлийн 107,593 тохиолдол бүртгэгдсэнээс 69.2% нь хоол боловсруулах тогтолцооны өвчин, 6.5% нь дотоод шүүрэл, тэжээлийн ба бодисын солилцооны өвчнүүд, 5.3% нь нүд ба түүний дайврын өвчин, 4.9% нь амьсгалын тогтолцооны өвчин, 4.2% нь зүрх-судасны тогтолцооны өвчин байна. Эдгээр 5 бүлгийн өвчлөл нь нийт бүртгэгдсэн өвчлөлийн 95 хувийг эзэлж байна.

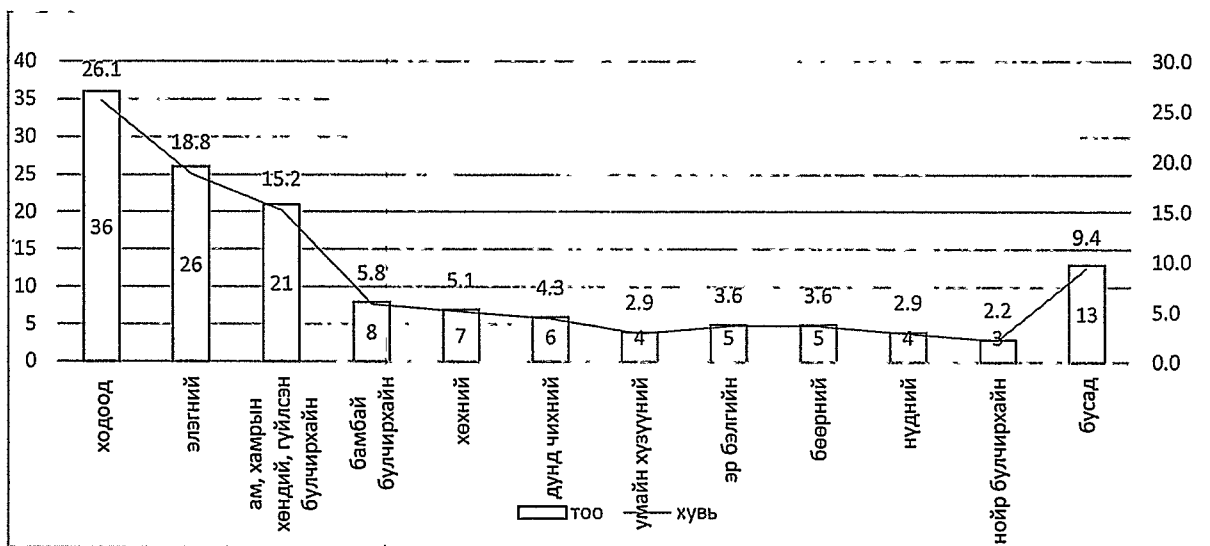
Урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх үзлэгээс тэмбүүгийн 159 тохиолдол бүртгэгдсэнээс 63.1 хувь нь эмэгтэйчүүдээс, 36.9 хувь нь эрэгтэйчүүд байна. Насны

ангиллаар авч үзвэл 66.7 (n=106) хувь нь 18-30 насны залуучууд, 32.1 (n=51) хувь нь 31-45 насны, 1.3 (n=2) хувь нь 46-60 насны иргэд байна.

Хорт хавдрын 138 тохиолдол бүртгэгдсэнээс 51.4 хувь нь эмэгтэйчүүдээс, 48.6 хувь нь эрэгтэйчүүд байна. Насны ангиллаар авч үзвэл 4.3 (n=6) хувь нь 0-5 насны хүүхдүүд, 28.3 (n=39) хувь нь 6-17 насны, 7.2 (n=10) хувь нь 31-45 насны, 26.8 (n=37) хувь нь 46-60 насны, 33.3 (n=46) хувь нь 61 дээш насны иргэд байна. 18-30 насны залуучуудад хорт хавдрын тохиолдол бүртгэгдээгүй байна.

Бүртгэгдсэн хорт хавдрын тохиолдлыг өвчний төрлөөр нь харахад 26.1 (n=36) хувь нь ходоодны хавдар, 18.8 (n=26) хувь нь элэгний хавдар, 15.2 (n=21) хувь нь ам, хамрын хөндий, гүйлсэн булчирхайн, 5.8 (n=8) хувь бамбай булчирхайн, 5.1 (n=7) хувь хөхний, 4.3 (n=6) хувь дунд чихний, 2.9 (n=4) хувь уямын хуүүний, 3.6 (n=5) хувь эр бэлгийн, 3.6 (n=5) хувь бөөрний, 2.9 (n=4) хувь нүүний, 2.2 (n=3) хувь нойр булчирхайн, 9.4 (n=13) хувь бусад төрлүүд байна.

Бүртгэгдсэн хорт хавдрын тохиолдлыг өвчний төрлөөр

2. Халдварт болон халдварт бус өвчнөөс сэргийлэх, хянах, илрүүлэх тогтолцоог үндэсний түвшинд шинэчлэн, нийгмийн эрүүл мэндийн онцгой байдлын бэлэн байдал, хариу арга хэмжээний тогтолцоог бэхжүүлэх:

Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Тогтвортой хөгжлийн зорилтод “Халдварт бус өвчин(цаашид“ХБӨ” гэх)-өөс урьдчилан сэргийлэх, түүнийг эмчлэх замаар ХБӨ-өөс үүдэлтэй цаг бусаар нас барах явдлыг 2025 он гэхэд 25 хувь, архины хортой хэрэглээ, хөдөлгөөний хомсдлыг 10 хувь, давс, тамхины хэрэглээг 30 хувь, цусны даралт ихсэлтийг 25 хувь, таргалалт, чихрийн шижингийн өсөлтийг тогтоон барих” аар тусгасан. Монгол Улсад хөдөлмөрийн насны хүн амын өвчлөл, нас баралтын шалтгааны 77%-ийг Халдварт бус өвчин эзэлж, нас барсан 3 тохиолдол бүрийн 1 нь зүрх судасны өвчний шалтгаантай байна. Түүнчлэн өвчлөлийн архагшсан, хожуу үед өртөг өндөртэй оношилгоо, эмчилгээ хийж, үүнд эрүүл мэндийн салбарын төсвийн 70 гаруй хувийг зарцуулдаг байна. Хүн амын өвчлөлийн тэргүүлэх 5 шалтгаанд: амьсгалын тогтолцооны, хоол боловсруулах тогтолцооны, шээс бэлгийн, зүрх судасны тогтолцооны, гэмтэл, хордлого ба гадна шалтгаант бусад тодорхой эмгэгүүд орж байгаа бол хүн амын нас баралтын тэргүүлэх 5 шалтгаанд: зүрх судасны тогтолцооны, гэмтэл, хордлого ба гадна шалтгаант, амьсгалын тогтолцооны эмгэг, хавдар, хоол боловсруулах тогтолцооны эмгэг орж байна. Монгол Улсын хүн амын дунд сүүлийн 10 гаруй жил шалтгаан нь нийтлэг,

урьдчилан сэргийлж, эрт үед нь илрүүлж эмчлэх боломжтой ХБӨ-ний шалтгаант өвчлөл, нас баралт жилээс жилд нэмэгдэж байна. ХБӨ нь үр бүтээлтэй ажиллах чадамжтай хөдөлмөрийн насныхны дунд ихэвчлэн тохиолдож байгаа нь нийгмийн эрүүл мэндийн тулгамдсан асуудлын нэг болсоор байна.

Монгол Улс ХБӨ, осол гэмтлийн шалтгаан, эрсдэлт хүчин зүйлсийн тархалтын үндэсний судалгааг 2009, 2013, 2019 онуудад зохион байгуулсан. Судалгааны дүнгээс харахад бидний дунд ХБӨ-д хүргэдэг анхдагч эрсдэлт хүчин зүйлс болох архи, согтууруулах ундаа, тамхи, ханасан өөх тос, давсны хэрэглээ их, жимс, хүнсний ногоо зэрэг эрүүл хүнсний хэрэглээ маш бага, хөдөлгөөний хомсдолтой хүн амын эзлэх хувь хэмжээ их байна. Мөн биеийн жингийн индекс, илүүдэл жин ба таргалалт, төвийн таргалалт, биед агуулагдах өөхөн эдийн хэмжээ зэрэг ХБӨ-ий хоёрдогч эрсдэлт хүчин зүйлийн тархалт өндөр байна.

Хүн амын өвчлөл, нас баралтын тэргүүлэх шалтгаан болсон ХБӨ/ЗСС-өөс сэргийлэх, эрт илрүүлэх үйл ажиллагааг идэвхжүүлж, бүх нийтийн эрүүл мэндийн хамрагдалтыг нэмэгдүүлэх зорилгоор ДЭМБ-аас Пэн хайртс (PEN HEARTS) загвар төслийг санаачилсан бөгөөд манай улс 2019 оноос эхлэн Сонгинохайрхан дүүрэг, Дархан-Уул, Говьсүмбэр, Дундговь, Дорнод, Завхан, Хөвсгөл аймгийн 132 эрүүл мэндийн төвд хэрэгжүүлж байна. Эрүүл мэндийн анхан шатны тусламж, үйлчилгээнд ХБӨ/ЗСС-өөс сэргийлэх, хянах чиглэлээр эмч, мэргэжилтэн сургагдаж, 6 модуль, эрүүл мэндийн боловсрол олгох 15 төрлийн гарын авлага, шаардлагатай оношлуур, тоног төхөөрөмжөөр хангагдалаа. ХБӨ/ЗСС-өөр өвдөх 10 жилийн эрсдэлийг тооцож, үнэлэх, оношлох, эмчилгээний үр дүн болон эрсдэлийн үр дүнг тодорхойлж хянах программыг хөгжүүлэв. Ингэснээр ХБӨ/ЗСС-ний эрсдэлтэй хүн амын эрсдэлийн түвшинг бууруулсан эсэх, оношилсон, эмчилсэн, эмчилгээ үр дүнтэй болсон эсэхийг хянадаг, үнэлдэг динамик тайлан мэдээлэл авдаг болж, хэнийг ч орхигдуулахгүй, үйлчлүүлэгчээ дагасан тогтолцоо бүрдсэнээрээ лавлалаа шатлалд очих хүндрэлтэй үйлчлүүлэгчийн тоо багасч, эрүүл мэндийн анхан шатны тусламж, үйлчилгээнд хянагдах үйлчлүүлэгчийн тоо нэмэгдэж, улмаар лавлагаа шатлалын ачаалал буурах томоохон ач холбогдолтой арга хэмжээ болж байна.

Манай орны хувьд хорт хавдрын өвчлөл жилээс жилд өсөх хандлагатай байна. Шинээр оношлогдсон тохиолдлын 73% нь хожуу үедээ буюу II, III шатандаа оношлогдон, хорт хавдраар өвчилсөн хүмүүсийн 65% нь 1 жил хүрэхгүй хугацаанд нас барж байна. Хорт хавдраас шалтгаалсан нас баралт сүүлийн 20 жилд нийт нас баралтын шалтгаан дунд 2 дугаарт тогтвортой бичигдэж байна. Өөрөөр хэлбэл Монголд нас барж буй 5 хүний нэг нь хорт хавдрын улмаас нас барж байна.

Дэлхийд нийт 185 орноос Монгол улс хорт хавдрын өвчлөлөөр 52-т ордог буюу назологоор нь авч үзвэл элэгний хавдраар 1, ходоод, улаан хоолойн хавдраар 2, уушгины хавдраар 64 -д тус тус бүртгэгдэж байна.

Эрүүл мэндийн сайдын 2021 оны А/360 тушаалаар Хорт хавдраас урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх, оношлох тогтолцоог бүрдүүлэн, иргэдэд хүрэх тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулах” зорилго бүхий 6 зорилтын хүрээнд 60 – аад үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх “Хавдрын эсрэг” арга хэмжээний төлөвлөгөөг батлан, хэрэгжилтийг ханган ажиллаж байна.

Энэ хүрээнд хавдрын эрт илрүүлгийн ажлыг үр дүнтэй зохион байгуулснаар хорт хавдрын гуравны нэгийг эрт илрүүлж, эмчлэх улмаар хорт хавдраар өвчлөгсдийн амьдрах хугацааг уртасгах боломжтой гэж үзэж байгаа.

Монгол Улсад бүртгэгдэж байгаа халдварт өвчний эхний байранд Бэлгийн замаар дамжих халдвар орж байгаа бөгөөд тэмбүү, заг хүйтэн, трихомониазын өвчлөл зонхилон тохиолдож байна.

Улсын хэмжээнд БЗДХ сүүлийн 10 жилд тууштай буурахгүй, жилд дунджаар 6,380 тохиолдол бүртгэгдэж, өвчлөлийн 41 хувийг тэмбүү, 31 хувийг заг хүйтэн, 27 хувийг

трихомоназ, 0.2 хувийг хүний дархлал хомсдолын вирусийн халдвар, дархлалын олдмол хам шинж (ХДХВ/ДОХ) тус тус эзэлж байна. “Тэмбүүг устгая” үйл ажиллагааны хүрээнд БЗДХ-ын илрүүлэг үзлэгийн хамралт сайжирсантай холбоотой 2019-2020 онд өвчлөл нэмэгдсэн. Харин коронавируст халдвар (КОВИД-19)-ын цар тахлын үед өвчлөл өмнөх оноос 2 дахин буурсан нь хөл хорио, хязгаарлалт тогтоох зэрэг хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ болон иргэдийн эмнэлэгт хандалт буурсантай холбоотой гэж үзэж байна.

Халдварт өвчний хоёрдугаарт, нас баралтын түвшингээр нэгдүгээрт сүрьеэ өвчин орж байна. 2019-2021 онд жилд 3300 орчим сүрьеэгийн шинэ тохиолдол бүртгэгдэж, сүүлийн жилүүдэд тогтмол буурсан үзүүлэлттэй байна. Олон эмэнд тэсвэртэй сүрьеэгийн 24 сарын эмчилгээний горимыг богиносгон, 2021 оноос эмчилгээний 9 сарын шинэ горимыг эмчилгээнд нэвтрүүлж эхлээд байна. Уушгины хэлбэрийн сүрьеэгийн оношилгоонд *M.tuberculosis* бактерийн эмийн тэсвэржилтийг тогтоох шинэ аргыг нэвтрүүлэн, аймаг, дүүргийн түвшинд сүрьеэгийн лабораторийг тоног төхөөрөмж, урвалж оношлуураар бүрэн хангадаг болсон. Улсын хэмжээнд 28 зөөврийн дижитал рентген аппаратаар хангаснаар сүрьеэгийн эрт илрүүлэг үзлэгийг хөдөө, орон нутагт хийх боломжтой болсон. Сүрьеэгийн идэвхтэй илрүүлэлтийг явуулын багаар хийх үйл ажиллагааг эхлүүлж, 2022 оны 1 дүгээр улирлын байдлаар эрсдэлт бүлгийн хүн амд чиглэсэн сүрьеэгийн эрт илрүүлэгт 21 мянган иргэнийг хамруулж, 2,036 сэжигтэй тохиолдлоос 132 (6.5 хувь) шинэ тохиолдлыг илрүүлээд байна.

Дэлхийг хамарсан Коронавируст халдвар (КОВИД-19)-ын цар тахал нь нийгмийн эрүүл мэндийн ноцтой байдлын үед дэлхийн улс орнуудын эрүүл мэндийн салбарын хариу арга хэмжээ үзүүлэх тогтолцоо, чадавхийг шалгасан том сорилт болж, эрүүл мэндийн салбарын ирээдүйн чиг хандлагад өөрчлөлт оруулсан үйл явдал болсон.

Дэлхийн эрүүл мэндийн байгууллага (ДЭМБ)-аас 2020 оны 01 дүгээр сарын 31-ний өдөр коронавируст халдвар (КОВИД)-ыг “Олон улсын шинж чанартай нийгмийн эрүүл мэндийн онц байдал”, 2020 оны 03 дугаар сарын 11-ний өдөр “Цар тахал” хэмээн зарласан бөгөөд Монгол Улсад 2020 оны 03 дугаар сарын 10-ны өдөр Коронавируст халдвар (КОВИД-19)-ын анхны зөөвөрлөгдсөн тохиолдол, 2020 оны 11 дүгээр сарын 11-нд дотоодын халдвар анх бүртгэгдсэн.

Хөрш БНХАУ-д шинэ коронавируст халдвар бүртгэгдэж, дэлхийн улс орнуудад хурдтай тархаж эхэлсэнтэй холбоотой уг халдвараас урьдчилан сэргийлэх, эрсдэлийг бууруулах зорилгоор Засгийн газрын 2020 оны 02 дугаар сарын 12-ны өдрийн 62 дугаар тогтоолоор Монгол Улсын хэмжээнд засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, төрийн болон орон нутгийн захиргааны байгууллага, иргэн, хуулийн этгээдийг гамшгаас хамгаалах өндөржүүлсэн бэлэн байдлын зэрэгт анх удаа шилжүүлсэн. Үүнээс хойш нийт 17 удаа хугацаа сунгасан бол бүх нийтийн бэлэн байдлын зэрэгт 4 удаа шилжүүлж, 3 удаа хугацаа сунгаж, аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэдийн үйл ажиллагааг 79 хоног хязгаарлан, холбогдох арга хэмжээг авч ажилласан.

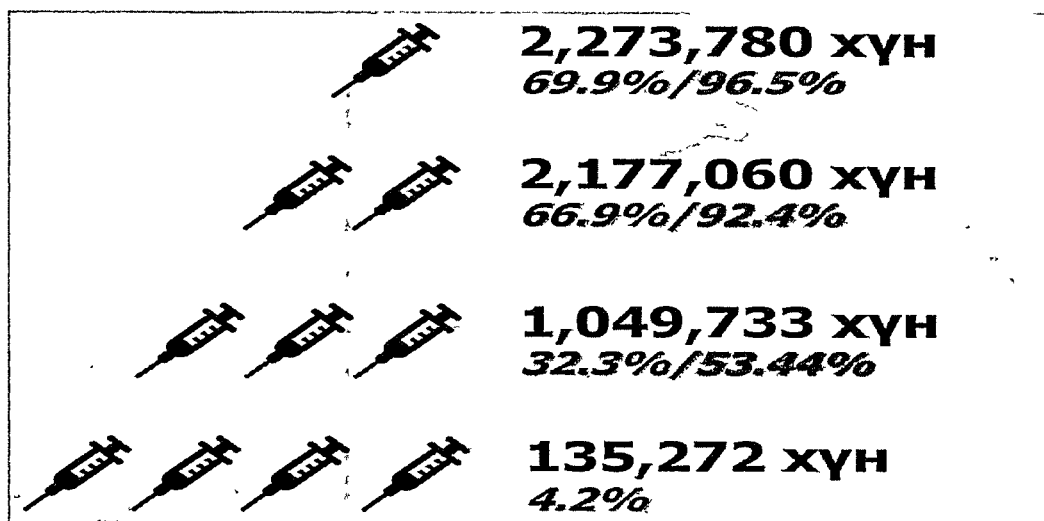
Дэлхийн эрүүл мэндийн байгууллага, АНУ-ын Өвчний хяналт, сэргийлэлтийн төвөөс гаргасан удирдамж, зааварт үндэслэн “Коронавируст халдвар (КОВИД-19)-ын тандалт, хариу арга хэмжээ”-ний зааврыг 6 удаа шинэчлэн боловсруулж, мөрдөж ажиллаж байна. Коронавируст халдвар (КОВИД-19)-ын эрсдэлийг үнэлэх салбар хоорондын баг 28 удаа үнэлгээ хийж, цаг үеийн нөхцөл байдалд тохирсон зөвлөмжийг боловсруулан хэрэгжүүлж байна.

Эрүүл мэндийн сайдын 2020 оны 8 дугаар сарын 28-ны өдрийн 418-р тушаалаар батлагдсан Гамшиг, нийгмийн эрүүл мэндийн онцгой байдлын үед ажиллах Эрүүл мэндийн улсын алба-Тохиолдлын удирдлагын тогтолцоо (ТУТ) - нь үйл ажиллагааны 7 үндсэн багтайгаар ажиллаж, олон салбарын оролцоог хангасан эрсдлийн үнэлгээний дүнд үндэслэн, эрүүл мэндийн улсын албаны үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг 4 удаагаа шинэчлэн хэрэгжүүлсэн. ТУТ-ын 24 удаагийн хурлаар 180 гаруй асуудлыг шийдвэрлэн ажилласан.

Монгол Улсад коронавируст халдвар (КОВИД-19)-ын эсрэг дархлаажуулалтыг 2021 оны 2 дугаар сарын 23-ны өдрөөс эхлүүлсэн билээ. Коронавируст халдвар (КОВИД-19)-ын эсрэг 8,3 сая тун вакциныг 48 удаагийн татан авалтаар хүлээн авч, 6,1 сая тунг 1,724 удаагийн түгээлтээр аймаг, дүүрэгт түгээж, давхардсан тоогоор 5,636,162 хүнийг вакцинжуулж, дархлаажуулалтын цахим мэдээллийн санг бүрдүүлж, улсын хэмжээнд вакцинжуулах үйл ажиллагааг удирдлага, мэргэжил, арга зүйгээр хангаж, шийдвэр гаргагчдыг тоон мэдээ, мэдээллээр тогтмол хангаж ажиллаж байна. Монгол Улсад коронавируст халдвар (КОВИД-19)-ын эсрэг вакцинжуулалтыг нэвтрүүлэхийн тулд Улсын онцгой комиссын даргын 05 дугаар тушаалаар “Коронавируст халдвар (КОВИД-19)-ын эсрэг вакциныг түгээх, дархлаажуулах үйл ажиллагааны үндэсний төлөвлөгөө”, коронавируст халдвар (КОВИД-19)-ын эсрэг дархлаажуулалтын зохион байгуулалт, нэмэлт дархлаажуулалт, хүйтэн хэлхээний тоног төхөөрөмж, вакцины хуваарилалттай холбоотой Эрүүл мэндийн сайдын 32 тушаалыг батлуулж хэрэгжүүлэн ажиллалаа.

Коронавируст халдвар (КОВИД-19)-ын эсрэг вакцинжуулалтыг зохион байгуулахад улсын хэмжээний хүйтэн хэлхээний тоног төхөөрөмжийн хүчин чадлыг 100 хувь нэмэгдүүлэх арга хэмжээг авсан. Үүнд: 5.5 тэрбум төгрөгийн өртөг бүхий вакцин, биобэлдмэлийн үндэсний төв агуулахын өргөтгөл, вакцин, биобэлдмэлийг аюулгүй хадгалах, тээвэрлэхэд хэрэглэх 4.8 тэрбум төгрөгийг үнэ бүхий хүйтэн хэлхээний иж бүрэн тоног төхөөрөмжөөр 100 хувь ханган ажиллалаа.

Коронавируст халдвар (КОВИД-19)-ын эсрэг дархлаажуулалт

Эрүүл мэндийн яамнаас 2020 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрөөс 2021 оны 07 дугаар сарын 10-ны өдрийг хүртэл өдөр бүр хэвлэлийн хурал зохион байгуулж, хүн амд Коронавируст халдвар (КОВИД-19)-ын талаарх мэдээ, мэдээллийг цаг алдалгүй шуурхай хүргэн ажилласан. 2020 оны 03 дугаар сарын 10-ны өдрөөс эхлэн яамны харьяа байгууллага болох Нийгмийн эрүүл мэндийн үндэсний төв дээр Коронавируст халдварын (COVID-19)-ын талаарх мэдээлэл, зөвлөгөө өгөх 119 дугаарын тусгай утсыг ажиллуулж, 215,895 хүнийг зөвлөгөө, мэдээллээр хангасан байсан бол 2020 оны 03 дугаар сарын 20-ны өдрөөс эхлэн Коронавируст халдвар (COVID-19) нөхцөл байдлын мэдээлэл (dashboard)-ийг олон нийтэд нээлттэй байршуулж, өдөр тутам шинэчилж байсан. 2021 онд Коронавируст халдвар (КОВИД-19)-ын сэргийлэлт, хариу арга хэмжээний чиглэлээр 533 төрлийн цуврал инфографик, 159 видео шторк, 170 гаруй удаагийн текстэн зөвлөмж бэлтгэн Эрүүл мэндийн яамны фэйсбүүк хуудсанд байршуулан давхардсан тоогоор 85,530,800 иргэдэд мэдээлэл хүргэн, 785,600 гаруй хүн хуваалцаж байсан. Коронавируст халдвар (КОВИД-19)-ын нөхцөл байдал, урьдчилан сэргийлэх хүн амд зориулсан санамж, зөвлөмж, зурагт хуудас, инфографик, видео сэрэмжлүүлгийг Эрүүл мэндийн

яам (www.moh.gov.mn; covid19-1.mohs.mn, [фейсбүүк хуудас](#)), Нийгмийн эрүүл мэндийн үндэсний төв, Халдварт өвчин судлалын үндэсний төв, Зоонозын өвчин судлалын үндэсний төвийн цахим хуудсанд байршуулж байсан.

3. Эрүүл идэвхтэй амьдрал арга хэмжээний хүрээнд хэрэгжүүлж буй ажил, арга хэмжээний талаарх мэдээлэл:

Монгол Улсын Засгийн 2020-2024 оны үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний 2.1.1.1-ийг хэрэгжүүлэн, Эрүүл мэндийн сайдын 2021 оны А/780 дугаар тушаалаар 5 зорилт, 77 үйл ажиллагаа бүхий “Эрүүл идэвхтэй амьдрал” арга хэмжээний төлөвлөгөө батлан, хэрэгжилтийг ханган ажиллаж байна. 2022 оны эхний хагас жилийн байдлаар 77 үйл ажиллагаанаас 47-ийн хэрэгжилтийг эхлүүлсэн болон хангасан үнэлгээтэй байна.

Зорилт 1. Эрүүл, идэвхтэй амьдралыг дэмжсэн тогтолцооны чиглэлээр бодлого эрхзүйн орчинг сайжруулах зорилтын 19 үйл ажиллагаанаас дараах ажлууд хэрэгжээд байна. Үүнд:

- “Хүн амын нас, хүйс, эрүүл мэндийн байдалд тохирсон идэвхтэй хөдөлгөөний үндэсний удирдамж”-ийн төсөл боловсруулан, хэлэлцүүлгүүд хийгдэж байна. Эрүүл мэндийн сайд, Биеийн тамир, спортын улсын хорооны даргын хамтарсан тушаалаар 2022 оны 4-р улиралд батлуулна.
- Эрүүл мэндийн салбарт үндэсний чадавхийг бэхжүүлэх жендэрийн 15 сургагч багш бэлтгэх болон жендэрийн бодлогын хэрэгжилтийг дэмжих, таниулан сурталчлах сургалтыг 2022 оны 4, 5, 6 дугаар саруудад зохион байгуулан ажиллаж байна. Сургалтын хөтөлбөр, сургагч багшид зориулсан хичээлийн агуулгыг Жендэрийн үндэсний хороо, Азийн хөгжлийн банкны “Халдварт бус өвчний хяналт, эмийн аюулгүй байдлыг боловсронгуй болгох нь” ТА-6652 МОН төсөлтэй хамтран бэлтгэсэн.
- Хүүхдийг эрүүл бус хүнсний зар сурталчилгаанаас сэргийлэх, эдгээр бүтээгдэхүүний хэрэглээг бууруулах зорилгоор “Сургуулийн орчинд худалдаалахыг хориглох хүнсний бүтээгдэхүүний жагсаалт”-ыг шинэчлэн, Эрүүл мэндийн сайдын 2021 оны 6 сарын 15-ны А/370 дугаар тушаалаар батлан, Хууль зүй, дотоод хэргийн яамны захиргааны хэм хэмжээний актын улсын нэгдсэн сангийн 5780 дугаарт 2022 оны 04 дугаар сарын 08-ны өдөр бүртгүүлэв.
- Монгол Улсын Шадар сайд, Боловсрол, шинжлэх ухааны сайд, Эрүүл мэндийн сайдын хамтарсан тушаалаар “Ерөнхий боловсролын хоол үйлдвэрлэл үйлчилгээнд тавих хяналтын журам”-ыг 2022.03.29-ний өдрийн 28/ А/108/ А/180 дугаар тушаалаар батлуулаад байна.
- Боловсрол, шинжлэх ухааны сайдын 2021 оны А/75 дугаар тушаалаар “Ерөнхий боловсролын сургуулийн хоол үйлдвэрлэл, үйлчилгээний үндэсний стандарт”-ын төслийг боловсруулах ажлын хэсгийн бүрэлдэхүүнд тус яамны төлөөлөл ажиллаж байна.
- Хүн амын хоол тэжээлийн үндэсний VI судалгааны ажлын төлөвлөгөө, аргачлалыг батлуулж, судалгаанд шаардлагатай санхүүжилтийг босгох уулзалтуудыг зохион байгуулж, бэлтгэл ажлыг хангаж байна.
- Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүнд үзүүлэх сэтгэл зүйн тусламж, үйлчилгээний өртөг зардал тооцох Сэтгэцийн эрүүл мэндийн үндэсний төв 2022 оны 3-4 улиралд хийх бэлтгэл ажлыг хангаж байна.

Зорилт 2. Эрүүл идэвхтэй амьдралыг дэмжсэн дэд бүтцийг хүн амын ялгаатай хэрэгцээнд нийцүүлэн хүртээмжтэй болгох зорилтын 14 үйл ажиллагаанаас дараах ажлууд хэрэгжсэн байна. Үүнд:

- ЕБС-ийн хүүхдийн эрүүл өсөлт хөгжлийн үзүүлэлтийг хянах зорилтын хүрээнд улсын хэмжээний ЕБС-ийн 6-18 насны хүүхдийн биеийн жин, өндрийн судалгааг нэгтгээд байна.
- Настанд үзүүлэх сэтгэл зүйн тусламж үйлчилгээг төрөл бүрийн хэлбэрээр өргөжүүлж тэднийг нийгэм хамт олон дунд сэргээн засах төвүүдийг нэмэгдүүлэх чиглэлд Герентологийн үндэсний төвд настанд үзүүлэх КОВИД-19-ын дараах сэргээн засах тасгийг нээсэн.
- Цахим орчинд иргэд олон нийтэд нотолгоонд суурилсан мэдээллийг түгээх, эрүүл амьдралын хэв маягийг хэвшүүлэх “Эрүүл амьдралын хэв маяг” фэйсбүүк пэйжийг 2022 оны 5 сарын 1-нээс ажиллуулж 30 гаруй мянган дагагчтай болж, 33 видео шторк цацаж 100 гаруй мянган хандалт авсан. Мөн АХБ-ны “Халдварт бус өвчний хяналт, эмийн аюулгүй байдлыг боловсронгуй болгох нь” ТА-6652 МОН төслийн хүрээнд “Эрүүл идэвхтэй амьдрал” цахим хуудас болгон хөгжүүлнэ.
- Метронетворкс” ХХК-ы боловсруулсан үзлэг бүртгэлийн програм хангамжийг ЭХЭМҮТ нутагшуулан, үзлэгийн бүх мэдээллийг цахим хэлбэрт оруулах ажлыг эхлүүлсэн /Дүрс оношилгооны мэдээллүүд багтана/. Эх, нярай, хүүхэд, жирэмсэн эхчүүд, эмэгтэйчүүдийн эрүүл мэндтэй холбоотой зөвлөгөө, тусламж үйлчилгээнд нэвтрүүлсэн шинэ технологийн танилцуулга зэрэг төвийн эмч нарын оролцоотой хийсэн 6 удаагийн подкаст байршуулж иргэдэд мэдээлэл хүргэсэн. Хандалтын тоо 71,663, Сургалт, сурталчилгааны алба, Тандалт судалгааны алба, Эрдэм шинжилгээ, гадаад харилцааны алба хамтран эмчийн зөвлөмж, зөвлөгөөг боловсруулан тогтмол хүргэж байна.
- Монгол Улсын Ерөнхий сайдын санаачилгаар ЗГТА-БТСУХ, ЭМЯ, НЭМҮТ, Үнэгүй Фитнесс ТББ хамтран 2022 оны 2 дугаар сарын 16-аас 6 дугаар сарын 1-ний өдөр хүртэл "Илүүдэл жингүй - Эртэч Монгол" аяныг үндэсний хэмжээнд зохион байгуулах ажлын хүрээнд: Видео: Дасгал хөдөлгөөн ба Эрүүл мэнд видео хичээлийг мэдээллийн хэрэгслээр олон нийтэд түгээв. (Хандалт-37029, Хуваалцсан-72), LIVE дасгал: "Илүүдэл жингүй - Эртэч Монгол" аяны 1-69 дахь өдрийн өглөөний LIVE дасгал цахим сүлжээнд байршуулав. Хамрагдалт: Улсын хэмжээнд 771.597 иргэн, 734 аж ахуй нэгж байгууллага, 281 заал, 42 фитнес, 187 гадаа талбай, 46 клуб, 284 чийрэгжүүлэх танхим, 71 соёлын төв, 9 усан бассейнаар үнэ төлбөргүй үйлчлүүлэн дасгал хөдөлгөөнд идэвхтэй хамрагдав. Инфографик: Дасгал хөдөлгөөнийг өдөр тутмын хэрэглээ болгож илүүдэл жин таргалалтаас сэргийлье! инфографик цахим сүлжээнд байршуулав. Хандалт-3900, Хуваалцсан-37, Биеийн жингийн индекс! инфографик цахим сүлжээнд байршуулав. Хандалт-10933, Хуваалцсан-127, Надад явган алхах 5 шалтгаан байна. Харин танд ..? инфографик цахим сүлжээнд байршуулав. Хандалт-3361, Хуваалцсан-67, эрүүл мэнд, биеийн тамирын салбарын 171 төрийн ажилтан албан хаагчдын халдварт бус өвчний эрсдэлийн үнэлгээ хийж, зөв хооллолтын талаар зөвлөгөө мэдээлэл өгөв.
- Монголын явган алхалтын холбоотой хамтран Явган алхагч нарт зориулсан мэдээлэл, идэвхжүүлэлт, зөвлөгөөний цогц портал сайт байх бөгөөд алхагчдийн бүртгэл, урамшуулал, мотивацжуулалтыг шийдсэн сүүлийн үеийн систем болгон хөгжүүлэв. Домэйн, хостинг, business e-mail, SSI Certificate, Code Guard, web designing, host in app store (play store), FTP байршуулалт зэрэг ажлууд хийгдсэн.

Зорилт 3. Эрүүл идэвхтэй хөдөлгөөнийг эрхэмлэх нийгмийн сэтгэлзүйг төлөвшүүлэх зорилтын 11 үйл ажиллагаанаас дараах ажлууд хэрэгжээд байна. Үүнд:

- Хүүхдийн хөгжлийн бэрхшээлийн онцлогт тохирсон дасгал хөдөлгөөний талаар эцэг, эх, асран хамгаалагч нарт зориулсан гарын авлага, модуль, материал боловсруулж байна.

- Эрүүл идэвхтэй насжилтыг дэмжих, эрүүл мэндэд сөргөөр нөлөөлөх нийгмийн болон хүрээлэн буй орчны эрсдэлийг бууруулахад чиглэсэн ухуулга нөлөөллийн арга хэмжээг улсын хэмжээнд зохион байгуулах зорилгоор Геронтологийн үндэсний төв нь Эрүүл мэндийн дэмжих сангийн 50,000,000 төгрөгийн санхүүжилтээр эрүүл идэвхтэй насжилтыг дэмжих, нийгмийн болон хүрээлэн буй орчны эрүүл мэндэд сөргөөр нөлөөлөх эрсдэлийг бууруулахад чиглэсэн ухуулга нөлөөллийн арга хэмжээ-г зохион байгуулсан.
- Жирэмсэн, хөхүүл ээж нар хийх дасгал хөдөлгөөнөөр хичээллэх талаар ОУ-ын эх баригчдын өдрийг тохиолдуулан Эх барих эмэгтэйчүүдийн эмнэлгийн эх баригч нар анхлан төрөгч ээжүүдэд “Төрөх үеийн бэлтгэл”, “Нярай хүүхдийг усанд оруулах”, “Бөмбөгтэй дасгал, зөв амьсгалах арга” сэдвүүдээр сургалт зохион байгуулсан. Эх барих, эмэгтэйчүүдийн 15 эх баригч нар жирэмсэн болон хөхүүл ээж нарт зориулан, 2022 оны 05 дугаар сарын 03-нд төрөхөд бэлтгэх үзүүлэх сургалт, жирэмсэн үеийн дасгал хөдөлгөөн, нярай хүүхдэд үзүүлэх сувилахуйн тусламж үйлчилгээ, төрсний дараах сувилахуйн тусламж үйлчилгээ сэдвүүдээр тус тус сургалт зохион байгуулсан.
- ХБӨ/Зүрх судасны өвчнөөс сэргийлэх, хянах нэн шаардлагатай тусламж, үйлчилгээний багцыг эрүүл мэндийн анхан шатны тусламж, үйлчилгээнд нэвтрүүлэх МонгПЕН загвар төслийн хүрээнд 2022 онд Хөвсгөл, Дорнод, Дундговь, Говьсүмбэр аймгуудын 21 сум, өрхийн эрүүл мэндийн төвүүдэд дэмжлэгт хяналт хийсэн, сургалтад нийт 160 эмч, эмнэлгийн мэргэжилтэн хамрагдаж, шаардлагатай гарын авлага, сахар, жин өндөр, БЖИ, А/Д, эрдэс бодисын түвшинг цогцоор нь хэмжих төхөөрөмж, оношлуур тоног төхөөрөмжөөр хангасан.
- Иргэдэд идэвхтэй хөдөлгөөн, чийрэгжүүлэлтийн “ТҮМЭН” загвар дасгалыг нэвтрүүлэх, үндэсний сургагч багш бэлтгэх сургалт зохион байгуулах зорилгоор Нийгмийн эрүүл мэндийн үндэсний төв Эрүүл мэндийн дэмжих сангийн 18,723,900 төгрөгийн санхүүжилтээр иргэдэд идэвхтэй хөдөлгөөн, чийрэгжүүлэлтийн “түмэн” дасгалыг сурталчилах, үндэсний сургагч багш бэлтгэж, мэргэжил арга зүйн дэмжлэг үзүүлэх сургалт-ыг зохион байгуулсан. Тогтмол, үндэсний мэдлэг, энгийн, нийтээрээ (ТҮМЭН) гэсэн бүх насныханд зориулсан богино хэмжээний, загвар дасгалтай болох ажлыг эхлүүлсэн.
- “Үндэсний алхалтын өдөр”-тэй болох зорилгоор Эрүүл мэндийн сайд санаачлан “Иргэдэд эрүүл идэвхтэй амьдрах, эрүүл зан үйлийг хэвшүүлэх, дадлыг бий болгох ажлыг зохион байгуулах ажлын удирдамж”-ийг 2022 оны 3 дугаар сарын 18-ны өдөр батлуулсан. Энэ хүрээнд 2022 оны 6 дугаар сарын 12-ны өдөр “Эрүүл мэндийнхээ төлөө-Алхангаа ярилцъя” өдөрлөгийн арга хэмжээг харьяа эрүүл мэндийн 22 байгууллагатай хамтран Үндэсний цэцэрлэгт хүрээлэнд зохион байгуулсан.
- Монгол Улсын Засгийн газрын дэмжлэгээр иргэдэд дасгал хөдөлгөөн, бүжиг, иог, алхалт, гүйлт, дугуйн болон бусад идэвхтэй хөдөлгөөнийг уриалсан ухуулга нөлөөллийн арга хэмжээ зохион байгуулж 4 дүгээр сард Дэлхийн эрүүл мэндийн өдрийг тэмдэглэн өнгөрүүлсэн.

Зорилт 4. Эрүүл, зөв зохистой хооллолтыг дэмжсэн нийгмийн орчинг бүрдүүлэх зорилтын 14 үйл ажиллагаанаас дараахь ажлууд хэрэгжсэн байна. Үүнд:

- Эхийн сүүгээр хооллолтыг дэмжих, зан үйлийг төлөвшүүлэх санамж, зурагт хуудас, мэдээлэл сурталчилгааг хөгжүүлэхэд “Эхийн сүүгээр хооллолтыг дэмжих 10 алхам” сургалтыг ЭМ-ийн ажилтнуудад зохион байгуулсан бөгөөд эхийн сүүгээр хэрхэн хооллох, 6 сараас дээш нэмэгдэл хоол өгөх талаар 2 төрлийн подкаст олон нийтэд түгээсэн. (хандалт-10517, хуваалцсан-92)
- Хүнсний аюулгүй байдлыг хангах чиглэлээр 2022-2025 онд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг боловсруулсан.

- Хүнсний аюулгүй байдлын чиглэлээр олон нийтэд хандсан "Хүнсийг аюулгүй байлгахын ашиг тус", "Аюултай хоол, хүнс - бид бүгдэд, ялангуяа эмзэг бүлгийн хүмүүст нөлөөлж байна" инфографик зөвлөмж мэдээлэл бэлтгэж тогтмол түгээж байна.
- Хүн амын насны бүлэг, өвөрмөц бүлэг бүрт тохирсон зохистой хооллолтын зөвлөгөө өгөх контент боловсруулж түгээх, подкаст бэлтгэх, зурагт хуудас, инфографик, цахим хичээл, сургалт зохион байгуулсан болно. (*"Ковидын халдварын үед хүүхдээ хэрхэн хооллох вэ?", "Хүүхдийн давсны хэрэглээг хэрхэн бууруулах вэ?", "Ковид-19 халдварын үеийн бага насны хүүхдийн хооллолтын зөвлөмж", "Хүүхдийн илүүдэл жин ба таргалалт", "Өсвөр насны хүүхдүүдийн хооллолт", "Нярай хүүхдийн хооллолт", "Хүүхдийг нэмэгдэл хоолонд оруулахад тулгардаг бэрхшээлүүд", "Цэцэрлэгийн насны хүүхдийн хооллолт"*)
- Илүүдэл жин, таргалалтаас сэргийлэх хоол, хөдөлгөөнийг сурталчилсан 21 төрлийн 45610 ш зурагт хуудсыг бэлтгэн, аймаг, нийслэлийн эрүүл мэндийн төв болон боловсролын газарт хүргүүлсэн.
- Аминдэм, эрдэс бодисын дутлаас сэргийлэх, эрүүл, эрүүл бус хооллолт, дархлаа дэмжих хүнс, баяжуулсан хүнсний хэрэглээг дэмжих чиглэлээр олон нийтэд зориулсан зурагт хуудас боловсруулж баяжуулсан хүнсний ач тусыг таниулах зорилгоор "Цайр, төмөр, фолийн хүчлийн хүний биед үзүүлэх ашиг тус", дархлаа дэмжих, тогтворжуулагч хүнс "Д аминдэм дутал ба КОВИД–19 цар тахлын эсрэг хамгаалалт", "Ковид-19 халдварын үед аминдэм, эрдэс бодисоор баялаг хоол хүнсээр дархлаагаа дэмжье" цуврал мэдээлэл бэлтгэн цахимаар түгээсэн.
- Хүнсний чиглэлийн үйл ажиллагаа эрхлэгчдэд зориулсан хүнсний илчлэг, найрлагын харьцаа тооцох, хүнсний аюулгүй байдлын сургалтын хөтөлбөр боловсруулж сургалт зохион байгуулсан.
- Давсны хэрэглээг бууруулахад Дараах сэдвээр мэдээлэл бэлтгэн олон нийтэд зөвлөмж мэдээлэл инфографик түгээсэн. "Эрүүл хооллолт, эрүүл ирээдүй", "Хүнсний бүтээгдэхүүний шошгололтын ашиг тус", "Давсыг юугаар орлуулж болох вэ?", "Давсыг хэтрүүлэн хэрэглэсний сөрөг нөлөө", "Давсыг хэтрүүлэн хэрэглэдэг дадал зуршлаас татгалъя", "Давс гэж юу вэ?", "Давсны хэрэглээг багасгахын ач холбогдол" зэрэг.
- "Эрүүл хооллолт-Эрүүл ирээдүй" сэдвээр Өсвөрийн парламент бүлгийн 90 хүүхдийг сургагч багшаар бэлтгэн, гарын авлага, мэдээллээр ханган ажиллаж байна. Хүүхдүүд өөрсдийн аймаг, орон нутаг, сургуульдаа үе тэнгийнхээ хүүхдүүдэд эрүүл хооллолтын талаар сургалтыг зохион байгуулж байгаа болно.

Зорилт 5. Сэтгэц, зан үйл, танин мэдэхүйн эрүүл мэндийг дэмжсэн нийгмийн орчинг бүрдүүлэх зорилтын 19 үйл ажиллагаанаас дараах ажлууд хэрэгжсэн байна. Үүнд:

- Тамхины хяналтын тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах Эрүүл мэндийн сайд, Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн сайдын хамтарсан А/86, А/52 дугаар тушаалаар ажлын хэсэг байгуулагдан ажиллаж үзэл баримтлал батлуулсан 09 дүгээр сард Засгийн газарт өргөн барихаар ажиллаж байна. Тамхины хяналтын суурь конвечийн хүрээнд байгуулагдсан 2021 оны А/762 тушаалаар батлагдсан 13 байгууллагын 19 хүний бүрэлдэхүүнтэй ажлын хэсэг 4 зорилтын хүрээнд 21 үйл ажиллагааг боловсруулсан 2022 оны 02 дугаар сарын 28-ны өдөр Эрүүл мэндийн сайдаар батлуулсан.
- ДЭМБ-ын mhGAP аргачлалын дагуу сэтгэцийн тулгамдсан асуудалтай болон эмгэгтэй хүнд сэтгэлзүйн зөвлөгөө өгөхөд эмч, эмнэлгийн мэргэжилтнүүдийг чадавхжуулах сургалтыг Баянзүрх дүүрэг, Хэнтий аймгийн эрүүл мэндийн

анхан шатны нэгжид ажиллаж буй 120 эмч, эмнэлгийн мэргэжилтнүүдэд зохион байгуулсан.

- Иргэн өөрөө өөрийнхөө сэтгэцийн тулгамдсан асуудлыг үнэлэх, шийдвэрлэхэд дэмжлэг үзүүлэх цахим зөвлөгөөг СЭМҮТ-ийн веб сайтанд <https://ncmh.gov.mn/> он-лайн тест байдлаар байршуулан, олон нийтэд сурталчилсан.
- ЕБС-ийн эрүүл мэндийн хичээлийн багш нарт сэтгэцийн эрүүл мэнд ба эрүүл зан үйлийг төлөвшүүлэх арга зүйн чадавхжуулах сургалт зохион байгуулах сургалтын хөтөлбөр, төлөвлөгөөний төсөл боловсруулсан. Батлагдах шатандаа байна.
- Архи, тамхинаас татгалзах сэдэл, олон нийтийн хөдөлгөөнийг дэмждэг өөртөө туслах бүлэг, энэ чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг 3 төрийн бус байгууллагатай хамтран ажиллах төсөл, сургалтын хөтөлбөр боловсруулах ажил хийгдэж байна.
- Настны сэтгэл засал эмчилгээг өргөжүүлэхээр эмчилгээний удирдамжийг шинэчлэн боловсруулж байна.
- Сэтгэц, зан төрхийн асуудалтай хүүхдийн хичээлдээ оролцох, нийгмийн оролцоог сайжруулах чиглэлээр сургалтын арга зүй боловсруулахаар холбогдох байгууллагуудаас санал авч, судалгааны шатанд явж байна.

4. Нийт иргэдийн дунд таргалалт, илүүдэл жин ямар түвшинд байгааг, илүүдэл жин нь иргэдийн эрүүл мэндэд хэрхэн сөргөөр нөлөөлж ямар ямар өвчний эх үүсвэр болж байгаа талаар, иргэдийн дунд илүүдэл жингээс болж үүсэж болох эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр ямар бодлого баримталж буй талаар:

2019 онд хийгдсэн Халдварт бус өвчин, осол гэмтлийн шалтгаан, эрсдэлт хүчин зүйлсийн тархалтын үндэсний судалгааны Халдварын бус өвчний хоёрдогч эрсдэлт хүчин зүйл болсон илүүдэл жин, таргалалттай холбоотой үр дүнг нэгтгэвэл:

1. Биеийн жингийн индексийн дундаж хэмжээ 25.5 кг/м², үүнээс эрэгтэйчүүд 25.2 кг/м², эмэгтэйчүүд 25.9 кг/м² буюу эмэгтэйчүүдийн биеийн жингийн дундаж хэмжээ эрэгтэйчүүдийнхээс ялимгүй өндөр байна.
2. Нийт 15-69 насны эрэгтэйчүүдийн биеийн дундаж жин 71.9 кг, өндөр нь 168.9 см байна. Харин 15-69 эмэгтэйчүүдийн биеийн дундаж жин 65.3 кг, өндөр нь 158.8 см байв. Биеийн өндрийн дундаж үзүүлэлт 15-24 насанд хамгийн их, 55-69 насанд хамгийн бага бөгөөд хүн амын нас ахих тутам буурч байв. Харин биеийн жингийн дундаж хэмжээ аль ч хүйсийн хувьд 15-24 насны хүн амын дунд хамгийн бага, харин 45-54 насанд хамгийн өндөр байв.
3. Хүн амын дунд төвийн таргалалтын тархалтыг бүсэлхийн тойргийн хэмжээгээр тогтоосон ба нийт 15-69 насны эрэгтэйчүүдийн бүсэлхийн тойргийн дундаж хэмжээ 87.3 см, харин эмэгтэйчүүдэд 85.7 см байв.
4. Хүн амын 49,4% илүүдэл жин ба таргалалттай, 30,9% илүүдэл жинтэй, 18,5% таргалалттай байна.
5. БЖИ-ийн ангилалаар 15-69 насны эрэгтэйчүүдийн 31,4% илүүдэл жинтэй ба 16,6% таргалалттай байгаа бол эмэгтэйчүүдийн 30,5% илүүдэл жинтэй ба 20,4% нь таргалалттай байв.
6. Илүүдэл жин ба таргалалттай хүн амын тархалт нас ахих тусам нэмэгдэх хандлагатай байна.
7. Илүүдэл жин ба таргалалттын тархалт Улаанбаатар хот, Төвийн бүсэд харьцангуй өндөр, Баруун бүсэд бага байна.
8. Монгол Улсын 15-69 насны 2 хүн тутмын 1 нь төвийн таргалалттай, эмэгтэйчүүдийн дунд эрэгтэйчүүдээс 1,5 дахин их тархалттай байв. Төвийн

таргалалтын тархалт хот суурин газрын хүн амын дунд 55.6%, хөдөө орон нутагт 48.6% байна.

9. Биед агуулагдах өөхөн эдийн үзүүлэлтээр хүн амын 25.9% өөхөн эд “маш их” буюу таргалалттай байв

Илүүдэл жин ба таргалалтын тархалт бус нутаг, амьжиргааны түвшинг үл харгалзан, бага насны хүн ам, ялангуяа насанд хүрэгчдийн дунд өндөр, хүүхдийн дунд нэмэгдэж байгаа нь онцгойлон анхаарвал зохих асуудал болсон. Тодруулбал 5 хүртэлх насны хүүхдийн 11.7%, 6-11 насны хүүхдийн 28,6%-ийн таргалалттай байгааг 2017 онд хийсэн “Хүн амын хоол тэжээлийн үндэсний 5 дугаар судалгаа”-аар тогтоосон байдаг.

Бага насны хүүхдийн таргалалт нэмэгдэх нь ирээдүйд илрэх халдварын бус өвчний тохиолдлыг нэмэгдүүлж, эрүүл мэндийн салбарт ачаалал үүсгэхийн зэрэгцээ хүн амын эрүүл мэнд, улмаар нийгэм, эдийн засагт олон сөрөг үр дагаврыг авчрах эрсдэлтэй. ДЭМБ-аас хүүхдийн таргалалтыг бууруулахад анхаарал хандуулж ажиллахыг гишүүн орнуудад зөвлөмж болгодог. Илүүдэл жин, таргалалт нь хүүхдийн нийгмийн харилцаа болоод сэтгэл зүйд сөргөөр нөлөөлөх эрсдлийг үүсгэнэ (илүүдэл жингээр нь хочлох, нийгмээс тусгаарлагдах, гутрах, өөрийгөө дорд үзэх, сурлагаар хоцрох). Бага насандаа илүүдэл жин, таргалалттай байсан хүүхэд том болоод илүүдэл жин, таргалалтанд илүүтэй өртдөг. Улмаар, халдварт бус өвчинд илүү өртөмтгий болох ба энэ нь тэдний дундах өвчлөл, нас баралтын түвшин өндөр байх шалтгаан болдог

Тус яам, НҮБ-ын Хүүхдийн сантай хамтран 2021-2022 онд “Хүүхдийн илүүдэл жин, таргалалтын сэргийлэлт” өргөн хүрээний дүн шинжилгээ хийж, тэргүүлэх арга хэмжээг багтаасан зөвлөмжийг боловсруулан, хматрагч талуудад танилцуулан, хэрэгжүүлэх ажлыг эхлээд байна. Хүүхдийн таргалалтад хийсэн дүн шинжилгээгээр хэрэю хүүхдийн таргалалтыг бууруулах арга хэмжээ авахгүй бол 2030 он гэхэд Монгол улсын 5-9 насны хүүхдийн 12%, 10-19 насны хүүхдийн 8% нь таргалалтад өртөнө гэсэн тооцоолол гарсан байна. Төрөх насны эмэгтэйчүүдийн эрүүл мэндийн боловсролыг сайжруулах, өсвөр насны хүүхдийн эрүүл бус хүнсний хэрэглээг бууруулах, хөдөлгөөний идэвхийг дэмжих, эрүүл, аюулгүй орчин бүрдүүлэх нь хүүхэд өсвөр, үеийг таргалалтаас сэргийлэхэд гол нөлөө үзүүлэхийг дурдсан байна.

“Хүүхдийн илүүдэл жин, таргалалтын сэргийлэлт” дүн шинжилгээнээс дараах зөвлөмжийг гаргасан байна. Үүнд:

1. Хүнсний тогтолцоонд чиглэсэн арга хэмжээнүүд

- Зар сурталчилгааны тухай өнөөгийн хуулийг өөрчлөн найруулах, нэмэлт өөрчлөлт оруулах замаар хүүхдэд чиглэгдсэн эрүүл бус хүнсний сурталчилгаа хориглох эрх зүйн орчыг бий болгох.
- Хэт боловсруулсан, эрүүл бус хүнсний хэрэглээг хязгаарлах үүднээс зөрчил гаргасан этгээдэд ноогдуулах шийтгэлийн арга хэмжээг хуульчлах, хэрэгжүүлэх, ДЭМБ-аас баталсан Хүүхдэд чиглэсэн хүнс, согтууруулах бус ундааны сурталчилгааг зохицуулах багц зөвлөмжийг хэрэгжүүлэх.
- Чихэрлэг ундаа, хөнгөн зууш үйлдвэрлэгчдэд онцгой татвар ноогдуулах болон ноогдуулах худалдааны татварын хэмжээг нэмэгдүүлэх замаар хүүхдийн эрүүл мэндийг дэмжих.
- Хүнсний бүтээгдэхүүнийг шимт бодисын агууламжаар ангилах зарчмын дагуу шимт бодисын мэдээлэл бүхий шошгыг өөх тос, чихэр, давсны агууламж өндөртэй хүнсний бүтээгдэхүүний нүүрэнд байрлуулах явдлыг хуульчлах.
- Боловсруулсан хүнсний бүтээгдэхүүний өөх тос, чихэр, давсны агууламжийг бууруулах.
- Хоол үйлвэрлэл үйлчилгээг сайжруулах, эрүүл хүнсний үйлдвэрлэлийг дэмжих зорилгоор, хүнсний худалдан авалтанд хоол тэжээлийн чанарын асуудлыг голлон анхаардаг болох.

2. Эрүүл мэндийн тогтолцоонд чиглэсэн үйл ажиллагаанууд

- Эхийн сүү орлуулагч бүтээгдэхүүний худалдаанд хяналт тавих журмын хэрэгжилтийг чангатгах, эрүүл мэндийн байгууллагуудад "Хүүхдийг эхийн сүүгээр хооллохыг дэмжих 10 алхам"-ыг хэрэгжүүлэх.
- Хоол тэжээлийн зөвлөлгөөний чанарыг сайжруулах, жирэмсний хяналтын явцад эхийн биеийн жинг тогтмол хянах.
- Хүүхдийн илүүдэл жин, таргалалтаас сэргийлэх үүднээс эцэг эхэд өгөх эрүүл хооллолт, хоол тэжээлийн талаар зөвлөлгөөний чанар хүртээмжийг сайжруулах.

3. Боловсролын тогтолцоог бэхжүүлэх үйл ажиллагаанууд

- Цэцэрлэг, бага, дунд сургуульд мөрдөх хүнс, хоол тэжээлийн стандартуудыг бий болгож мөрдүүлэх.
- Цэцэрлэг, бага, дунд сургуульд мөрдөх хүүхдийн биеийн идэвхитэй дасгал хөдөлгөөн, дэлгэцийн өмнө өнгөрөөх болон унтлагын хугацааны стандартыг бий болгож мөрдүүлэх.
- Цэцэрлэг, бага сургуулийн шатанд хоол тэжээлийн мэдлэг, биеийн тамирын боловсрол олгох үйл ажиллагааг дэмжих.
- Албан боловсролын бүх байгууллагад хүүхдийн өсөлтийг (жин, өндөр) хянах арга механизмыг бий болгох.

4. Байгаль орчин, ус, ариун цэвэр, эрүүл ахуйн (WASH) тогтолцоонд чиглэсэн үйл ажиллагаанууд

- Албан боловсролын бүх байгууллагад (цэцэрлэг, бага дунд сургууль, дотуур байр) чанар, эрүүл ахуйн шаардлага хангасан усан хангамжийг бий болгох.
- Алхах, дугуйгаар зорчих аюулгүй, тохиромжтой зам талбайг хотын бүсд бий болгож, автомашины хэрэглээг бууруулах.

5. Нийгмийн хамгааллын тогтолцоонд чиглэсэн үйл ажиллагаанууд

- Олон нийтийн байгууламж болон ажлын байранд хүүхэд хөхүүлэх байрыг бий болгох, сайжруулах.
- Нийгмийн хамгааллын бодлогын хүрээнд хүнсний эрхийн бичиг болон хүмүүнлэгийн тусламжаар олгох хүнсний багцад шимт тэжээлт хоол хүнсийг оруулах.

6. Тогтолцоонуудыг нийтэд нь хамарсан үйл ажиллагаанууд

- Хүүхдийн илүүдэл жингийн суурь шалтгаанууд, тэдгээрээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний талаар бодлого боловсруулагчид, улс төрчдөд сурталчлан таниулах, тэдний чадавхийг сайжруулах.
- Арилжааны сонирголоос ангид, зөвхөн хүүхдийн илүүдэл жин, таргалалтаас сэргийлэх зорилго бүхий Засгийн газрын байгууллагуудыг хамарсан хоол тэжээлийн зөвлөлийг байгуулах.
- Нийгмийн зан үйлийг өөрчилж, мэдээллийг нэмэгдүүлэх замаар иргэдэд эрүүл хооллолт, биеийн идэвхитэй дасгал хөдөлгөөний боловсрол олгох, сургалт сурталчилгаа хийх.

5. Нярай болон бага насны хүүхдийг халдварт өвчнөөс сэргийлэх, илрүүлэх, хянах тогтолцоог бэхжүүлэх чиглэлээр хэрэгжүүлж буй ажил, арга хэмжээ, цаашид баримтлах бодлогын талаарх дэлгэрэнгүй мэдээлэл;

Нярай болон бага насны хүүхдийг халдварт өвчнөөс сэргийлэх, илрүүлэх, хянах тогтолцоог бэхжүүлэх чиглэлээр дараах үйл ажиллагааг хэрэгжүүлж байна. Үүнд:

- Нярайн эрт илрүүлэг үзлэг, шинжилгээ, оношилгоог нэвтрүүлэх эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх чиглэлээр Эрүүл мэндийн сайдын 2022 оны А/159 дүгээр тушаалаар

“Цусны хатаасан толбонд нярайн скрининг шинжилгээ хийх заавар”, “Нярайн скрининг шинжилгээгээр төрөлхийн гипотиреоз өвчнийг илрүүлэх заавар”, “Нярайн скрининг шинжилгээгээр адреногениталь хамшинжийг илрүүлэх заавар”-ыг тус тус батлан, хэрэгжүүлж байна.

- Дутуу нярайн ретинопатийн скрининг оношилгоо ба эмчилгээ, торлог шилэнцэрийн мэс заслын хэрэгцээ, шаардлага, оношилгоо, нярайн шарлалтын талаарх мэдээллийг Нийгмийн бодлогын байнгын хороонд хүргүүлсэн.
- Төрөлхийн хөгжлийн гажгийг эрт илрүүлэх зорилгоор шинээр төрсөн нярайд түнх, сонсгол, ретинопатийн скрининг шинжилгээг хийж, эмгэг илэрсэн тохиолдолд батлагдсан эмнэлзүйн зааврын дагуу оношилгоо, эмчилгээг хийж байна. Эх хүүхдийн эрүүл мэндийн үндэсний төв (ЭХЭМҮТ) нь эх, хүүхдэд эмнэлгийн төрөлжсөн мэргэжлийн тусламж, үйлчилгээг үзүүлэх чиг үүргийн хүрээнд өвчин эмгэг, гэмтэл бэртэл, хүний биеийн үйл ажиллагааны алдагдлыг орчин үеийн анагаах ухаанд тулгуурлан оношлох, эмчлэх, сувилах, хөнгөвчлөх, сэргээн засах цогц үйл ажиллагааг голлон үзүүлж байгаа ба удамшлын ба төрөлхийн хөгжлийн гажгийг ураг, нярай үед нь эрт илрүүлэх, бүртгэх, оношлох, эмчлэх, удмын ба гэр бүлийн зөвлөгөөг мэргэжлийн түвшинд өгч ажиллаж байна. Удамшлын өвчин болон төрөлхийн согогтой хүүхдийн эрт оношилгооны чиглэлээр нярайн скрининг шинжилгээг Анагаах ухааны удам зүйн лаборатори хийж байна. Уг лаборатор үйл ажиллагаагаа эхлүүлснээс хойш нийтдээ төрөхийн өмнөх илрүүлэг шинжилгээг 25,216 үйлчлүүлэгчид, төрөхийн өмнөх онош батлах цитогенетик шинжилгээг 8 жилийн хугацаанд 1346 үйлчлүүлэгчид хийснээс 214 хромосомын тооны ба бүтцийн өвчнүүд оношлогдсон.
- Дутуу нярайд амьсгалын дистресс, уушгины дутуу хөгжил түүнээс үүдсэн хүнд эмгэгээс сэргийлэх зорилгоор нярайн практикт Блендерийн системийг ашиглан өндөр урсгалаар хүчилтөрөгчийг бүлээсгэж, чийгшүүлж өгөх аргыг HFNC oxygen treatment (Heated humidified high-flow nasal cannula) хэрэгжүүлж байна.
- Коронавируст халдвар (КОВИД-19)-ын цар тахлын үед эрүүл хүүхдэд үзүүлэх тусламж, үйлчилгээ, тэр дундаа товлот дархлаажуулалтын асуудал хойшлох, тасрах эрсдэл байсан тул хүүхдэд үзүүлэх үндсэн тусламж, үйлчилгээг тасалдалгүй, чанартай, шуурхай хүргэх тухай Эрүүл мэндийн сайдын 2022 оны 01, 02 дугаар албан даалгавар гарган, хэрэгжилтийг ханган ажиллаж байна.

Цаашид өрх, сум, тосгоны Эрүүл мэндийн төвд 9,18,36 сартай хүүхдийн эрүүл мэнд, хөгжлийн эрт илрүүлгийн үзлэгийг эрчимжүүлэх, хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллах, төрөлхийн хөгжлийн гажгийн оношилгооны чадавхийг дээшлүүлэх, эмч мэргэжилтнийг сургах, эрт оношлох чадавхийг сайжруулах, оношилгоонд тулгуурласан тусламжийг үзүүлдэг болох, бодисын солилцооны скринингийн үйл ажиллагааг өргөжүүлэх шаардлагатай байна.

6. Хавдрын эсрэг тэр дундаа хүүхдийн хорт хавдартай тэмцэх хүрээнд хэрэгжүүлж байгаа ажил, арга хэмжээний талаарх дэлгэрэнгүй мэдээлэл болон өнөөдрийг хүртэлх хугацаанд хорт хавдар өвчинтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр хэрэгжүүлэх ажил, арга хэмжээ, цаашид баримталж буй бодлогын талаарх дэлгэрэнгүй мэдээлэл

Хорт хавдар нь хүүхэд, өсвөр насныхны нас баралтын тэргүүлэх шалтгаан бөгөөд өндөр хөгжилтэй орнуудад ч тулгамдсан асуудал болсоор байна. Дэлхий дахинд 1 минут тутамд нэг хүүхэд хорт хавдраар оношлогдож, оношлогдсон 5 хүүхэд тутмын нэг нь нас барж байна. ДЭМБ-ын Олон улсын хорт хавдрын судалгааны агентлаг 2018 онд 185 улсад хийсэн судалгаагаар хүүхдийн хорт хавдар Австрали улсад хамгийн их оношлогддог бол харин нас баралтаар Ази тив “тэргүүлж” байна. Хорт хавдрын

шалтгаант нас баралтын 70% нь хорт хавдраас урьдчилан сэргийлэх, хавдрыг эрт илрүүлэн оношлох, эмчлэх боломж хязгаарлагдмал бага, дунд хөгжилтэй орнуудад бүртгэгджээ. Хөгжилтэй оронд хорт хавдартай хүүхдийн 80 гаруй хувь нь эдгэрч байхад, бага, дунд орлоготой орнуудад зөвхөн 20 орчим хувь нь эдгэрдэг байна.

Монгол Улсад хүүхдийн (0-19 нас) хорт хавдрын өвчлөлийн тохиолдол насанд хүрэгчидтэй харьцуулахад цөөн хэдий ч өвчлөл өсөх хандлагатай байна. Монгол Улсад жилд 100-120 орчим хүүхдийн хорт хавдрын тохиолдол шинээр оношлогдож байна. Монгол Улсын хэмжээнд 2021 онд 0-19 насны 115 хүүхдэд хорт хавдрын шинэ тохиолдол бүртгэгдсэн байна. Манай улсад 0-19 насны хүүхдийн хорт хавдрын өвчлөлийн бүтцэд лейкеми, тархи мэдрэлийн хавдар, яс мөгөөрсний хавдар, Ходжкины бус лимфома, өндгөвчний хорт хавдар зонхилон тохиолдож байна. 2021 онд 0-19 насны 55 хүүхэд хорт хавдрын шалтгааны улмаас нас барсан. 2002 оноос өмнө ЭХЭМҮТ-д цусны цагаан эсийн хорт хавдар оноштой хэвтэн эмчлүүлсэн хүүхдийн нас баралт 100% байсан бол BFM-ALL-95 протоколыг эмчилгээнд нэвтрүүлж эхэлснээр хүүхдийн эндэгдэл буурч байна.

Хүүхдийн хорт хавдрыг эрт илүүлэн эмчлэх боломж маш бага учраас хүүхдийн хавдрыг эд, эсийн түвшинд эрт шинжилж, оношлох чадавхийг бүрдүүлж, оношийг зөв тогтоож, оновчтой эмчилгээ, хяналтыг цогц байдлаар хэрэгжүүлж эрүүл мэндийн салбар болон бусад салбарын дэмжлэгтэй харилцан уялдаатай тогтолцоог бүрдүүлснээр хүүхдийн хорт хавдрыг бууруулах, амьдрах чадварыг нэмэгдүүлэх боломжтой юм.

ДЭМБ 2030 он гэхэд хорт хавдартай хүүхдийн зовлон шаналалыг бууруулж, амьдрах чадварыг наад зах нь 60%-д хүргэх зорилго бүхий “Хүүхдийн хорт хавдрын эсрэг Глобаль санаачлага”-ыг эхлүүлсэн. Монгол Улс нэгдсэн цогц төлөвлөгөө боловсруулан, хүүхдийн хорт хавдрын тусламж үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулж, хорт хавдартай хүүхдийн амьдрах чадварыг нэмэгдүүлэх зорилгоор дэлхийн Глобаль санаачлагад манай улс нэгдэн орсон. Энэхүү үйл ажиллагааныхаа эхлэл болгож “Хавдаргүй үрс” үндэсний анхдугаар зөвлөгөөнийг 2020 оны 12 дугаар сард зохион байгуулж, төрийн болон төрийн бус байгууллага, бусад салбарууд, сургалт, эрдэм шинжилгээний байгууллагууд хүүхдийн хорт хавдрын эсрэг хамтран ажиллах амлалт өгсөн.

Манай Улсын Засгийн газар хүүхдийн хорт хавдрын асуудалд онцгой анхаарал тавьж, эрт илрүүлэх, оношилгоо, эмчилгээний шинэ технологи нэвтрүүлэх, эм, эмнэлгийн хэрэгслээр бүрэн хангах, орчин нөхцлийг сайжруулах, эмч мэргэжилтнийг бэлтгэх чиглэлээр тодорхой ажлуудыг хийж эхлээд байна. Хүүхдийн хорт хавдрыг эрт оношлох, эмчлэх, хянах цогц тусламж, үйлчилгээ үзүүлэх тогтолцоог бүрдүүлэх чиглэлээр дараах ажлуудыг хэрэгжүүлж байна. Үүнд:

1. Эрүүл мэндийн сайдын 2015 оны 125 дугаар тушаалаар туяа эмчилгээнээс бусад хүүхдийн хорт хавдрын тусламж, үйлчилгээг 2016 оноос ЭХЭМҮТ-д шилжүүлэх шийдвэр гарсан. Тус шийдвэртэй холбоотой өнөөдрийн байдлаар ЭХЭМҮТ-ийн Цусны эмгэг, хавдар судлалын тасаг болон хүүхдийн хөнгөвчлөх эмчилгээний нэгжийг шинээр нээн хүүхдийн хавдрын тусламж, үйлчилгээг улсын хэмжээнд үзүүлж байна.
2. Монгол улс хүүхдийн хорт хавдрын эсрэг ДЭМБ-ын “Глобаль санаачлага”-ыг дэмжин Эрүүл мэндийн сайдын ивээл дор 2020 онд зохиогдсон “Хавдаргүй үрс” үндэсний анхдугаар зөвлөгөөний зөвлөмжийг хэрэгжүүлэх зорилгоор хүүхдийн хорт хавдрын тусламж, үйлчилгээг эрчимжүүлэх 2021-2023 онд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг боловсруулан Эрүүл мэндийн сайдын 2021 оны А/201 дүгээр тушаалаар батлуулан хэрэгжилтийг ханган ажиллаж байна.
3. Хүүхдийн хорт хавдрын тусламж, үйлчилгээнд оролцогч бүх шатны эрүүл мэндийн байгууллагын үйл ажиллагаа болон анхан болон лавлагаа шатлалын тусламж, үйлчилгээний уялдаа холбоог хангах чиглэл, хүүхдийн хорт хавдрын бүртгэл, хяналтын тогтолцооны ерөнхий бүдүүвч, хүүхдийн хорт хавдрын үед үзүүлэх эмнэлгийн тусламж, үйлчилгээний төрөл ба оролцогч байгууллагуудын

үйлчилгээний зохион байгуулалтын нэгдсэн зураглал, хүүхдийн хорт хавдрын тусламж, үйлчилгээг эрчимжүүлэх төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн явцын болон үйл ажиллагааны үр дүнг үнэлэх шалгуур үзүүлэлт, хүрэх зорилтот түвшинг тодорхойлох шалгуур үзүүлэлтийг боловсруулан Эрүүл мэндийн сайдын 2021 оны А/501 дүгээр тушаалаар батлуулав.

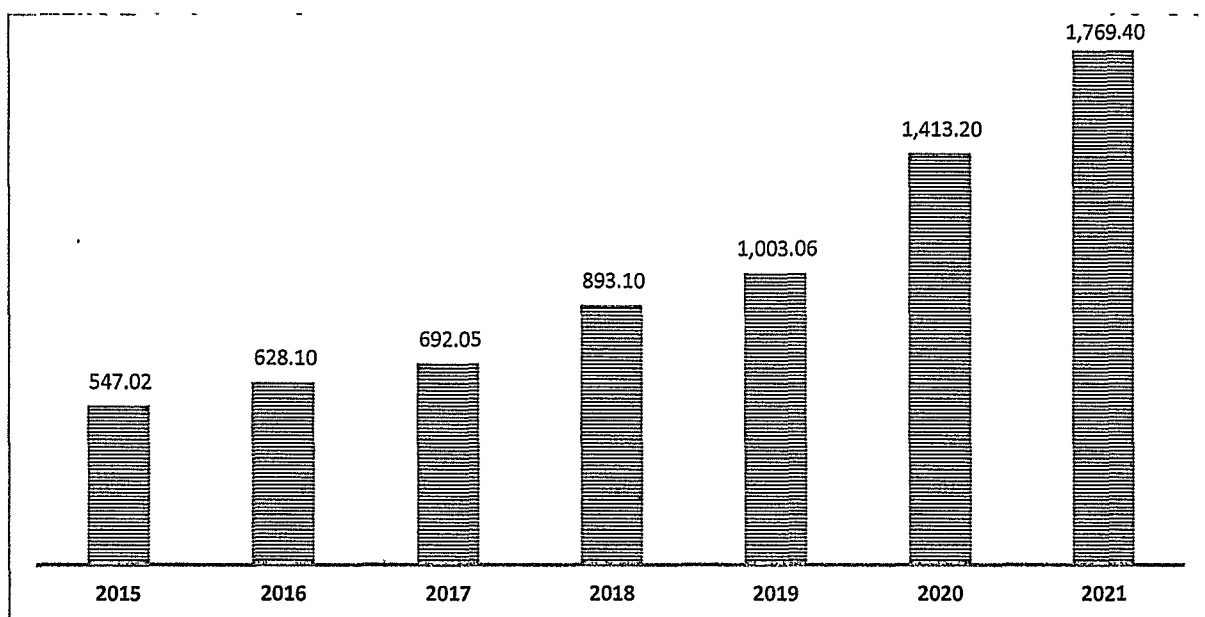
4. Хүүхдийн хорт хавдрын тусламж, үйлчилгээг эрчимжүүлэх чиглэлээр ЭМЯ, ЭХЭМҮТ хамтран “Хүүхдийн хорт хавдрын тусламж, үйлчилгээ” оролцогч талуудын хамтарсан зөвлөлдөх уулзалтыг 2021 онд зохион байгуулж, хүүхдийн хорт хавдрын асуудлыг үндэсний түвшинд авч хэлэлцэн, хуралдаанаас гарсан санал дүгнэлтүүдээ нэгтгэж, ирэх жилүүдэд үндэсний хэмжээнд оролцогч талууд хамтран хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны чиглэлийг тодорхойлсон.
5. Эрүүл мэндийн сайдын 2021 оны А/201 дүгээр тушаалын нэгдүгээр хавсралтаар хүүхдийн хорт хавдрын тусламж, үйлчилгээ, хяналтыг сайжруулах төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх ажлыг удирдлага, зохион байгуулалт, зохицуулалтаар хангах үүрэг бүхий Зохицуулах зөвлөлийг байгуулсан. Зохицуулах зөвлөлийн уулзалтыг 2021 онд 2 удаа зохион байгуулж, хүүхдийн хорт хавдрын тусламж, үйлчилгээ, хяналтыг сайжруулах төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх ажлыг удирдлага, зохион байгуулалт, зохицуулалтаар хангах чиглэлээр хэрэгжүүлж буй үйл ажиллагаа, хүүхдийн хавдрын тусламж, үйлчилгээний өнөөгийн байдал, тулгамдсан асуудлыг хэлэлцэж, цаашид анхаарах асуудлыг хэлэлцэж, санал солилцов.
6. Хүүхдийн хорт хавдрын тусламж, үйлчилгээний чанар хүртээмжийг сайжруулах замаар өвчлөл, нас баралтыг бууруулахад хамааралтай бүх талуудын оролцоог чиглүүлэн нэмэгдүүлэх, тэдгээрийн хамтын ажиллагааны уялдаа холбоог сайжруулах механизм бүрдүүлэхэд зорилгоор хүүхдийн хавдрын тусламж үйлчилгээ үзүүлэгч талуудыг оролцуулсан “Хүүхдийн хавдрын зөвлөл” (Pediatric Tumor Board) байгуулан ажиллаж байна. “Хүүхдийн хавдрын зөвлөл” нь хорт хавдартай хүүхдэд үзүүлэх тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулах зорилгоор хорт хавдартай хүүхдийн оношилгоо, эмчилгээний асуудлаар олон мэргэжлийн эмч, мэргэжилтнүүдийн оролцоог хангасан цогц тусламжийг үзүүлэх; ховор тохиолдол ба хүнд өвчтөний оношилгоо, эмчилгээний асуудлыг хэлэлцэн шийдвэрлэх, хэрэгжүүлэх; тулгамдсан асуудлаар санал солилцох, дүгнэлт зөвлөмж гаргах; хүүхдийн хавдрын тусламжийг тасралтгүй сайжруулахад идэвхтэй оролцох үндсэн чиг үүрэг гүйцэтгэнэ.
7. Хорт хавдартай хүүхдэд үзүүлэх эмнэлгийн тусламж, үйлчилгээ үзүүлэх эмч, эмнэлгийн мэргэжилтний мэргэжлийн ур чадварыг сайжруулах чиглэлээр:
 - Хүүхдийн хавдар, хавдрын мэс засал, хавдрын эрчимт эмчилгээний чиглэлээр нийт 7 эмчийг ХБНГУ, Австри улсад сурган мэргэшүүлсэн.
 - Хавдрын хими, хөнгөвчлөх эмчилгээний төвлөрлийг сааруулах, хүлээгдэл чирэгдлийг багасгах зорилгоор орон нутаг, дүүргийн эмнэлэгт тус эмчилгээг хийх чадамжийг бүрдүүлэх зорилгоор хавдар судлаач эмч нарыг хими эмчилгээний эмчээр мэргэшүүлэх сургалтад хамруулж, бэлтгээд байна.
 - Эх, хүүхдийн эрүүл мэндийн үндэсний төвийн эмч, эмнэлгийн мэргэжилтнүүдийн баг “Бага ялгаралт глиома”, “Ретинобластома”, “Вильямсийн хавдар”, “Цочмог лимфолейкоз”, “Ходжкин”, “Нон-Ходжкин”-ны эмнэлзүйн зааврыг боловсруулан, Эрүүл мэндийн сайдын 2022 оны А/... дугаар тушаалаар батлуулан, эрүүл мэндийн байгууллагад хүргүүлэв.
 - Хүүхдийн хорт хавдар, цусны эмгэгийн эмч, мэргэжилтнүүдийг сургах, давтан сургах, мэргэшүүлэх танхимын болон зайн сургалтын төлөвлөгөөг боловсруулан, төлөвлөгөөний дагуу ажлын байрны болон цахим сургалтуудыг зохион байгуулж байна.

- Орон нутгийн хавдрын эмч, мэргэжилтнүүдтэй телемедицинээр холбогдон шинэ тохиолдлыг цаг алдалгүй, эрт оношлох, хөнгөвчлөх эмчилгээний эмнэлзүйн болон сувилахуйн зөвлөгөө өгөх, хэлэлцүүлэг хийх үйл ажиллагааг тогтмол зохион байгуулж байна.
 - АНУ-ын Сэйнт Жүүд Хүүхдийн эрдэм шинжилгээ, судалгааны эмнэлэг болон бусад олон улсын сургалт, судалгаа, эрдэм шинжилгээний байгууллагуудаас зохион байгуулсан туршлага судлах цахим уулзалт, хурлуудад тогтмол оролцож, санал солилцож, туршлага судалсан. Сэйнт Жүүд Хүүхдийн эрдэм шинжилгээ, судалгааны эмнэлгээс сар бүр зохион байгуулдаг хуралд тогтмол оролцож мэдээлэл авахаас гадна “Монгол улс дахь хүүхдийн хавдрын эмийн хүртээмж”, “Монгол улсын хүүхдийн хавдрын бүртгэл мэдээллийн тогтолцоо, хэрэгжүүлж буй арга хэмжээ”, “Монгол улсын хүүхдийн хавдрын тусламж, үйлчилгээний өнөөгийн байдал, хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ, ололт, сургамж” сэдвээр илтгэл тавьж, хуралд оролцогч бусад орнуудтай туршлагаа хуваалцсан.
8. Хүүхдийн хорт хавдрын эсрэг зохион байгуулж буй үйл ажиллагааг хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр сурталчлах, олон нийтийн мэдлэгийг нэмэгдүүлэх ажлын хүрээнд 2021 онд:
- ✓ 3 удаагийн лайв зөвлөгөө хийж, олон нийтэд хүргэсэн.
 - ✓ 10 төрлийн зурагт мэдээллийг боловсруулан нийт 97 групп, 5 төрлийн пэйж хуудсанд томтол байршуулж, олон нийтэд мэдээлэл хүргэсэн.
 - ✓ 3 төрлийн зурагт хуудас боловсруулан орон сууц, цэцэрлэг сургуулийн мэдээллийн самбарт байршуулсан.
 - ✓ 3 төрлийн шторк боловсруулан NTV, MN25, OTV зэрэг телевизээр 3 удаагийн давтамжтайгаар нийт 12 удаа түгээн олон нийтэд мэдээлэл хүргэсэн.

Эрүүл мэндийн салбарын хөгжил, тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулахад энэ салбарын санхүүжилт хангалттай байх зайлшгүй шаардлагатай байдаг. УИХ-ын 2020 оны 08 дугаар сарын 28-ны өдрийн хуралдаанаар “Эрүүл мэндийн тухай”, “Эрүүл мэндийн даатгалын тухай” хуулиудад нэмэлт өөрчлөлт орж, төр төлбөрийг нь хариуцах тусламж, үйлчилгээнүүд болох Эрүүл мэндийн тухай хуулийн 24.6.1, 24.6.2, 24.6.5-24.6.8, 24.6.10, 351.3-т заасан тусламж, үйлчилгээнүүдийг эрүүл мэндийн даатгалын сангаар дамжуулан худалдан авах замаар Эрүүл мэндийн даатгалын байгууллага нь “Нэг худалдан авагч” болох эрх зүйн орчин бүрдсэн. Эрүүл мэндийн салбарын шинэчлэлийн хүрээнд 2021 оны 03 дугаар сараас санхүүжилтийн шинэчлэлийг хэрэгжүүлж, нэг худалдан авагчийн тогтолцоонд шилжүүлж, гүйцэтгэлд суурилсан санхүүжилтийн тогтолцоог нэвтрүүлсэн анхдагч салбар болсон. Төрөөс төлбөрийг нь хариуцах тусламж, үйлчилгээ, эрүүл мэндийн даатгалын сангаас төлбөрийг нь хариуцах тусламж, үйлчилгээг нэгтгэж зохицуулсанаар даатгуулагчийн эрэлтэд тохирсон, тэдэнд шаардлагатай тусламж, үйлчилгээг үзүүлэх, мөн Эрүүл мэндийн даатгалын сангаас өндөр өртөг бүхий тусламж, үйлчилгээг санхүүжүүлэх бус эмнэлзүйн хувьд үр дүнтэй, эдийн засгийн хувьд үр ашигтай тусламж, үйлчилгээнүүдийг нь санхүүжүүлэх боломжтой болсон.

Төрийн болон хувийн хэвшлийн эрүүл мэндийн байгууллагуудын тусламж үйлчилгээний тарифын ялгааг арилган, хувийн хэвшлийн эрүүл мэндийн байгууллагаас эрүүл мэндийн даатгалын бүх төрлийн тусламж, үйлчилгээг үзүүлэх боломжтой болсон нь эрүүл мэндийн байгууллагуудын хувьд тусламж үйлчилгээний чанарын өрсөлдөөнийг бий болгож, даатгуулагчдын хувьд хүлээгдэл, чирэгдэлгүй, тусламж, үйлчилгээний өргөн сонголтыг бий болгосон.

Эрүүл мэндийн салбарын нийт санхүүжилт, тэрбум төгрөгөөр

Эрүүл мэндийн салбарын 2022 оны төсөв 1,938.8 тэрбум төгрөгөөр батлагдсан. 2022 оны Эрүүл мэндийн салбарын нийт санхүүжилтийг 2015 онтой харьцуулахад 3,5 дахин нэмэгдсэн байна.

Эрүүл мэндийн салбарын санхүүжилт, тэрбум төгрөгөөр

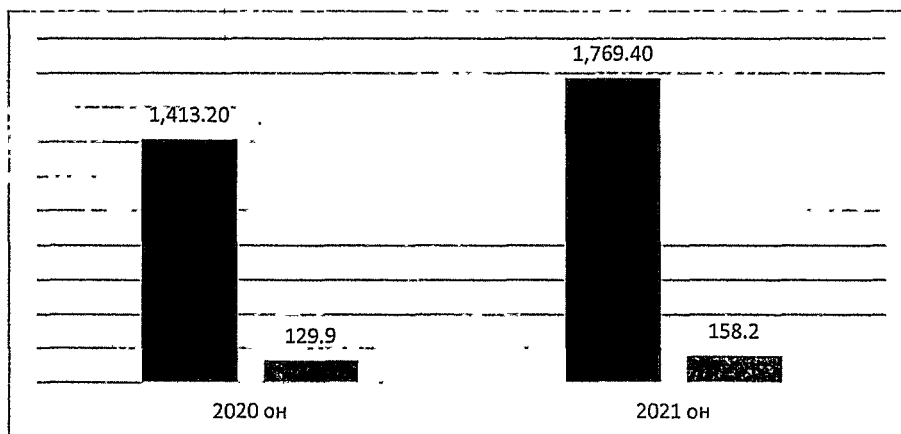
ЭМБ-ын төрөл	Лавлагаа шатлалын ЭМБ		Анхан шатны эрүүл мэндийн байгууллага		Улсын төсвийн байгууллага		Нийт санхүүжилтийн дүн		Нийт төсөвт эзлэх хувь	
	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	Лавлагаа шатлал	Анхан шатлал
Эрүүл мэндийн бодлого удирдлага	-	-	-	-	402.2	584.0	402.2	584.0	3.5%	3.0%
Эмнэлгийн тусламж, үйлчилгээ	691.7	745.7	189.4	281.5	-	-	881.1	1027.2	86%	81%
Нийгмийн эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээ	85.5	92.2	44.4	66.0	-	-	129.9	158.2	11%	16%
Эрүүл мэндийн салбарын нийт зардал	777.2	837.9	233.8	347.5	402.2	584.0	1413.2	1769.4	100%	100%

Эрүүл мэндийн салбарын нийт санхүүжилтийн 15 орчим хувийг нийгмийн эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээнд, харин 85 илүү хувийг эмнэлгийн тусламж, үйлчилгээнд зарцуулж байна.

Нийгмийн эрүүл мэндийн арга хэмжээг үе шаттай тасралтгүй хэрэгжүүлэхэд нийгмийн бүх салбар хамтран ажиллавал үр дүнд хүрэх жишээ маш олныг хэлж болно. Тухайлбал: Давсны хэрэглээг бууруулж, өдөрт 5 гр давс хэрэглэхэд тархины цус харвалтыг 24%, зүрх судасны өвчлөлийг 18%-иар бууруулж, жилдээ Номхон Далайн Баруун Бүсийн хэмжээнд 600 мянга, дэлхийн хэмжээнд 2.5 сая хүнийг цаг бус нас баралтаас сэргийлнэ гэж ДЭМБ тооцоолсон байна. Давсны хэрэглээг бууруулахад зарцуулсан зардал нь бусад нийгмийн

эрүүл мэндийн үйл ажиллагаанд зарцуулсан зардлаас өндөр үр дүнтэй буюу давсны хэрэглээг бууруулах арга хэмжээнд зарцуулж буй 1 төгрөг 16 төгрөг болж өсдөг. ДЭМБ-ын шинжээчдийн баг Монгол улс халдварт бус өвчин, түүнээс үүдэлтэй цаг бус нас баралтаас сэргийлэх хамгийн өртөг багатай, үр дүнтэй арга хэмжээ бол давсны хэрэглээг бууруулах интервенц гэж тодорхойлсон.

Эрүүл мэндийн салбарын нийт санхүүжилтэд эзлэх нийгмийн эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээний санхүүжилт

Нийгмийн эрүүл мэндийн нэн шаардлагатай тусламж, үйлчилгээнд зарцуулсан зардлын задаргаа, тэрбум төгрөгөөр

Нийгмийн эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээний төрөл Эх сурвалж, ДЭМБ	Нийт зарцуулсан дүн		Коронавируст халдварын зардал		Тайлбар
	2020	2021	2020	2021	
Хүн амын эрүүл мэндийн байдлыг судлах, тандах			61.1	237.5	1. Аймаг, дүүргийн Нэгдсэн эмнэлгийн дэргэд Эрүүл мэндийн дэмжих төвийг байгуулж шаардлагатай тоног төхөөрөмжөөр хангаж ажилласан. /30.3 тэрбум төгрөг/ 2. Коронавируст халдварыг эрт илрүүлэх, оношилох, эмчлэхэд шаардлагатай багаж тоног төхөөрөмжөөр хангаж ажилласан.
Эрүүл мэндийн аюул, эрсдэл, онцгой байдлын үед шуурхай хариу арга хэмжээ авах, тогтмол хянах.			83.8	257.5	1. ПГУ-ын шинжилгээний урвалж оношлуурын зардалд 56.3 тэрбум төгрөг 2. Вакцин 86.9 тэрбум төгрөг 3. Вирусын эсрэг эмийн нөөц -24.2 тэрбум ₮ 4. Нэг удаагийн хамгаалах ХХ 32.2 тэрбум ₮ 5. Эмнэлгийн ажилтнуудад олгосон нэг удаагийн урамшуулал, илүү цагийн нэмэгдэл хөлс 57.9 тэрбум ₮
Орчны болон ХАБ хангах, ЭМ-ийг хамгаалах					
Эрүүл мэндийг дэмжих, нийгмийн сөрөг хүчин зүйлийн нөлөө, тэгш бус байдлыг багасгах.	3,0	3,0			Засгийн газрын тусгай сангийн хуулийн дагуу Эрүүл мэндийг дэмжих сангаас төсөл арга хэмжээг санхүүжүүлэн ажиллаж байна.

Өвчин эмгэгээс урьдчилан сэргийлэх, эрт оношилж, илрүүлэх	6.5	4.3	0	368.6	1. Урьдчилан сэргийлэх үзлэг, оношилгоо шинжилгээг Эрүүл мэндийн даатгалын сангаас санхүүжүүлж байгаа бөгөөд 2022 онд холбогдох журмын шинэчилж 60 тэрбум төгрөгийн санхүүжилтийг төлөвлөсөн. 2. Коронавируст халдварыг эрт илрүүлэх, оношилох, эмчлэх зорилтын хүрээнд ПСР шинжилгээний зардалд-15.2, Вакцины урамшуулалд-22.1, Өрхийн гэрийн эргэлт - 44.6 5. ПГУ шинжилгээний сорьц цуглуулах- 1.2, Хэвтэн эмчлүүлэх тусламж, үйлчилгээний зардалд -285.5 нийт -368.6 тэрбум төгрөг зарцуулсан.
Эрүүл мэндийн үйлчилгээг оновчтой удирдан, зохион байгуулах	0	3.3		3.1	1. Нийгмийн эрүүл мэндийн үндэсний төвийг ЭМЯ-ны харьяалалд шилжүүлэн авсан. 2. Хүн амд коронавируст халдвар (КОВИД-19)-аас урьдчилан сэргийлэх, мэдээлэл, заавар зөвлөмж хүргэсэн.
Нийгмийн эрүүл мэндийн чадварлаг боловсон хүчний нөөцийг хүртээмжтэй бүрдүүлэх.	4.5	4.7			1. Аймаг, нийслэлийн ЭМГ-ын бүтцэд НЭМТөвийг, ЭМБ-уудад нийгмийн эрүүл мэндийн ажилтныг орон тоогоор ажиллуулж байна. 2. НЭМТҮ-ний хуулийн төслийн боловсруулан ажиллаж байна.
Нийгмийн эрүүл мэндийн тусламж үзүүлэх бүтэц, санхүүжилтийн тогтвортой байдлыг хангах	92.8	114.3			
Хүн амыг бодитой мэдээллээр хангаж, эрүүл мэндээ хамгаалахад татан оролцуулах, идэвхжүүлэх	23.1	28.6			ЭМБ-уудаас ДЭМБ-аас болон ЭМСайдын тушаалаар батлагдсан тэмдэглэлт өдөр, аяныг зохион байгуулах зардал
Нотолгоо түшсэн бодлого боловсруулах, хэрэгжүүлэх үүднээс нийгмийн эрүүл мэндийн судалгааг хөгжүүлэх				2,0	Хүн амд коронавируст халдвар (КОВИД-19)-ын байдлыг судлах тандах судалгаа, шинжилгээ
Нийт	129.9	158.2	144.9	868.7	

ДЭМБ-аас Нийгмийн эрүүл мэндийн нэн шаардлагатай тусламж, үйлчилгээ гэж тодорхойлсон 10 тусламж үйлчилгээний төрөл тус бүрээр санхүүжилтийг салгаж үзвэл 2020, 2021 онд Коронавируст халдварын үеийн тандалт, хариу арга хэмжээ, Нотолгоо түшсэн бодлого боловсруулах, хэрэгжүүлэх үүднээс нийгмийн эрүүл мэндийн судалгааг хөгжүүлэх чиглэлд багагүй санхүүжилтийг нэмэлтээр шийдвэрлэсэн нь харагдаж байна. ДЭМБ-аас Дэлхий дахины тогтвортой хөгжлийн зорилтод хүрэхэд "Бүх нийтийн эрүүл мэндийн хамралт"-ыг хэрэгжүүлэхийг улс орнуудад зөвлөмж болгосон. Бүх нийтийн

эрүүл мэндийн хамралт гэдэг нь бүх хүн чанартай эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээг санхүүгийн хүндрэлд оролгүйгээр авах гэсэн үг юм.

Өрх, сум, тосгоны эрүүл мэндийн төвийн тусламж, үйлчилгээний санхүүжилтийг 100 хувь улсын төсвөөс олгож байсныг өөрчилж сэргээн засах, гэрээр үзүүлэх тусламж үйлчилгээ, өдрийн эмчилгээ, оношилгоо, шинжилгээний зардалд эрүүл мэндийн даатгалын сангаас санхүүжүүлдэг тогтолцоонд шилжсэн.

“Засгийн газарт чиглэл өгөх тухай” Монгол УИХ-ын Байнгын Хорооны 05 болон 06 дугаар тогтоолоор “Эрүүл мэндийн даатгалын сангаас зардлын төлбөрийг нь хариуцах өрх, сум, тосгоны эрүүл мэндийн төвөөс үзүүлэх эрүүл мэндийн анхан шатны тусламж, үйлчилгээний нэг иргэнээр тооцсон төлбөрийн хэмжээг үе шаттайгаар өсгөж 2022 оны 1 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс 2 дахин нэмэгдүүлэх, сум, тосгоны эрүүл мэндийн төвөөс үзүүлэх эмнэлгийн тусламж, үйлчилгээг гүйцэтгэлийн санхүүжилтийн хэлбэрт бүрэн шилжүүлэх” гэж гэж тогтоосоны дагуу 2022 оны Эрүүл мэндийн даатгалын сангийн тухай хуульд анхан шатны эрүүл мэндийн байгууллагын төсөв нэмэгдэж батлагдсан. Өрх, сум, тосгоны эрүүл мэндийн төв нь энэхүү батлагдсан санхүүжилтээр харьяалалын хүн амын эрүүл мэндийг хамгаалах, дэмжих үйл ажиллагаа, 0-17 насны хүүхдийн эрт илрүүлэг үзлэг зохион байгуулах, эмзэг бүлгийн хоол тэжээлийн бичил тэжээлийн дутлыг бууруулах зорилгоор бичил тэжээл болон жирэмслэлтээс хамгаалах хэрэгслэл худалдан авах, харьяаллын хүн амд эрүүл мэндийн боловсрол олгох, нийгмийн эрүүл мэндийн арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд зарцуулах юм.

Тулгамдаж буй асуудал, шийдвэрлэх арга замын санал:

1. Нийгмийн эрүүл мэндийн мэргэжилтнүүдийн хүний нөөцийг бэлтгэх, стандартад заасан орон тоогоор, тогтвор суурьшилтай ажиллуулах;
2. Нийгмийн эрүүл мэндийн санхүүжилтийг тогтолцоог шинэчлэн, тогтвортой байдлыг хангаж, шаардлагатай хөрөнгийг нэмэгдүүлэх;
3. Нийгмийн эрүүл мэндийн төв/Эрүүл мэндийг дэмжих төвийг түшиглэн хүн амд чиглэсэн нийгмийн эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээг хүргэх, эрүүл мэндийг дэмжих, хүн амд эрүүл мэндийн боловсрол олгох ажлыг хүн амын өвөрмөц хэрэгцээнд нийцүүлэн зохион байгуулах;
4. Эрүүл мэндийн боловсрол олгох, эрүүл амьдрах зан үйл хэвшүүлэх, иргэдэд ээлтэй, эрүүл, аюулгүй амьдрах орчин, нөхцлийг бүрдүүлэхэд эрүүл мэндийн бус салбар, орон нутгийн өөрөө удирдах болон засаг захиргааны байгууллагуудын оролцоо, санхүүжилтийг нэмэгдүүлэх
5. Нийтийн биеийн тамир хөгжүүлэх, хөдөлгөөнийг дэмжсэн, эрүүл хүнс үйлдвэрлэлийг дэмжсэн бодлогын орчин бүрдүүлэх
6. Эрсдэлт бүлгийн хүн амд чиглэсэн эрүүл мэндийн сургалт, боловсрол олгох үйл ажиллагааг тасралтгүй зохион байгуулах
7. Илрүүлэг шинжилгээний хамралтыг нэмэгдүүлэхэд шийдвэр гаргагч, ажил олгогчдын манлайлал, үүрэг, хариуцлагыг нэмэгдүүлэх
8. Бүх төрлийн согтууруулах ундаа, тамхинд ногдуулах Онцгой албан татварыг ам доллараар тооцох;